

APOSTOLUL

CURIERUL ARHIEPISCOPIEI ORTODOXE ROMÂNE
DIN BUCUREȘTI

APARE DE DOUA ORI PE LUNĂ

Redacția și Administrația:
ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

ABONAMENTUL

pentru preoți, diaconi și instituții 150 lei pe an
pentru cântăreți și paracliseri 100 lei pe an

INTRU MULȚI ANI STĂPÂNE!

CU PRILEJUL ÎMPLINIRII A 60 DE ANI DE VÂRSTĂ.

«Cunoaște Domnul zilele celor fără prihană,
«Și moștenirea lor în veac va fi. (Psalm. XXXVI, 18)

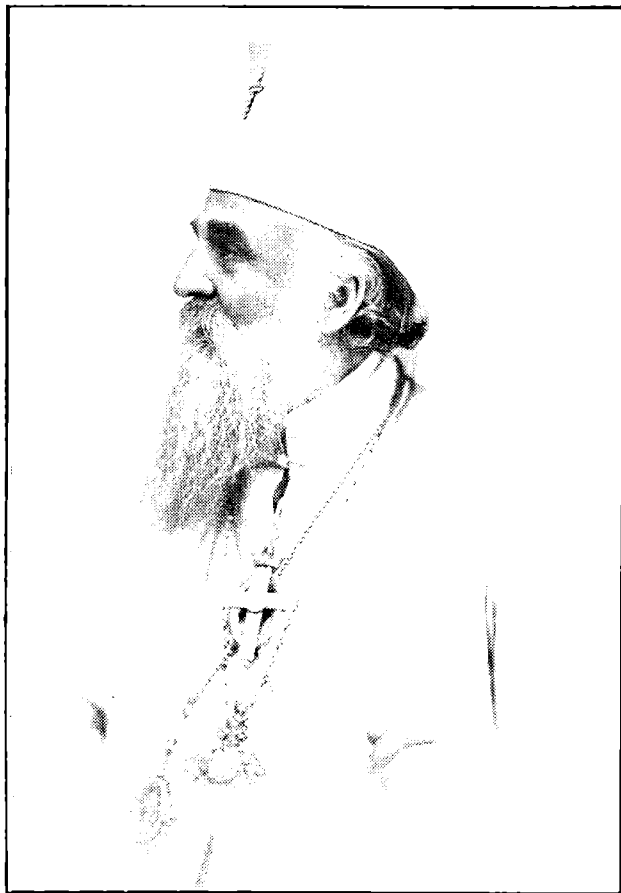
Pe prapoarele vieții, pentru un om care a muncit din răsputeri, vârsta de 60 de ani e o binecuvântare dela Dumnezeu.

Înalt Prea Sfințitul Patriarh Miron împlinește în ziua de 20 Iulie, anul acesta, — ziua în care sfânta noastră Biserică prăsnuește pe sfântul prooroc Ilie—, această fericită vârstă. Zicem fericită fiindcă aci, de pe acest prapor ajunge omul să privească, ca de pe muntele Nebo, peste drumul vieții sale trecute, cum și peste cel pe care Dumnezeu i l-a mai îngăduit de străbătut; și să-și dea seama în ce măsură și-a împlinit menirea lui pe pământ.

La acest popas al vârstei Sale, noi ne oprim un moment, nu atât pentru a rezuma o muncă încă în curs de desăvârșire, nici a face apologia unei vieții clare și

actuale în mintea tuturor fiilor buni ai sfintei noastre Biserici, ci a însemna, pe drumul ei suitor, un semn de pomenire și de mulțumire către Cel în a cărui „mână sunt anii vieții noastre“.

Căci, pornit dela pragul unei smerite case țărănești, Părintele Patriarh ajunge lângă treptele Tronului regal; de la învățătorul copiilor mici, la Păstorul Nației întregi; de la episcopul din țară robită, la Patriarhul Patriei libere și mărite. Iată contraste împăcate atât de real și de fericit încât nimeni nu șovăie să afirme, când cunoaște bine omul care le realizează, decât: nici nu se putea altfel. Dumnezeu a turnat în făptura unicului copil de parte

S. S. D. D. Dr. MIRON CRISTEA, I-ul Patriarh al României.

bărbătească, ce se naștea acum 60 de ani în urmă, în casa fruntașului sătean Gheoghe

Cristea, din satul Toplița Română, cu atâta prisosință din darurile Sale, încât, astăzi, când am ajuns să ne dăm seama și să cunoaștem adevărul acesta, nu putem să nu zicem: „vas al alegerii“ este, „pus deoparte“ este, după cum zice sfântul Pavel apostolul.

Pildă de jertfă și de abnegație, Patriarhul nostru stă, în înaltul său loc, exemplul viu al educației ce trebuie neamului nostru în aceste vremuri de devalorizare al a estor două mari virtuți, ce ni-au fost fala trecutului.

Chivernisitor de țară și clitor de mânăstire, oblăduitor al culturii și protector al școalei, Înalt Prea Sfințitul Patriarh Miron așează pe fruntea Bisericii cununa unui prestigiu uitat de multă vreme.

Așa încât azi, la acest popas al vieții Sale, înălțându-ne gândul către Bunul Dumnezeu, să-L rugăm să dea Înalt Prea Sfințitului nostru Patriarh Miron zile îndelungate, viață pacinică și sănătate și să trăiască întru mulți ani.

Intru mulți ani, Stăpâne Sfinte!

SENEC

CUVINTE ÎNTELEPTE

din opera literară a I. P. S. Patriarh și Înalt Regent D. D. Miron

Din Cuvântări și Predici ale unui tânăr teolog mai târziu cleric român în țară sub stăpânire străină 1889—1909.

— Religiunea creștină pune mare preț pe observarea unor mișcări și gesturi alese în ceremoniile cultului, dar — cultul ei fiind curat spiritual—cere nu numai mâini întinse cu evlavie și o poziție anumită a corpului, ci mai ales minte atentă, inimă pătrunsă și cugetări drepte și curate, pe cari le putem avea în orice loc și timp“ (pag. 6-7).

— Legea naturii ne arată că cu cât se apropie luna în cursul ei mai tare de soare, cu atâta câștigă mai mult în frumusețe și mărimă, pânăce în urmă se preface într'un glob strălucitor de aur. Astfel și omul pământesc, cu cât se apropie mai tare prin rugăciune de „soarele dreptății“, de Dumnezeu, cu atât câștigă mai mult în perfecțiune creștină, pânăce în cele din urmă devine om desăvârșit, sfânt înainte lui Dumnezeu (pag. 11).

— Românul, și fără carte fiind, posedă o nobilă cultură a inimii. (pag. 34).

Libertatea noastră sunt pușcăriile, în cari și azi zac cei mai iluștri bărbați ai neamului românesc și temnițele, cari acum sunt în lucrare poate numai pe seama noastră (pag. 50, anul 1894).

— Avem convingerea fermă, că cu cât va exista o mai strânsă legătură între popor și biserica sa ortodoxă, cu atât va fi mai temeinic adevăratul nostru progres pe toate terenurile și cu atât va fi chiar viitorul nostru mai asigurat. (pag. 56, anul 1897).

— Preoții, învățătorii și tot natul creștin este dator să lucreze în această direcțiune: propoveduind dragostea de limbă, de lege, de moșie, de instituțiunile bisericii, de obiceiuri, datini, jocuri etc., și cu un cuvânt de tot ce formează specifica noastră viață națională (pag. 60-61 anul 1898).

— Progresul material numai atunci e sănătos și salutar, când naște trebuințe spirituale, nouă îndemnuri nobile și năzuințe spre îndeplinirea lor (pag. 83 anul 1899).

— Deși scopul principal al învățământului religios este a deșteptă în sufletul elevilor conștiința în existența lui Dumnezeu și a cultivă încrederea în El, totuși cu expuneri seci dogmatice acest scop nu se poate ajunge, ci religiunea dogmatică trebuie adusă în strânsă legătură cu morala, căci altcum întreagă predare religiei devine un complex de formule reci, cari pot să aibă în mintea copiilor o durată mai scurtă, dar asupra inimii lor nu pot exercita nici o influență. Pe această cale o creștere religios-morală este peste tot imposibilă. (pag. 181, 1904).

— Biserica, zidurile—oricât vor fi de pompoase sunt moarte. Adevărata biserică însă sunteți voi, credincioșii și poporenii ei. (pag. 203, 1904).

— La noi nu este slujbă, în care să poți lucra mai cu credință și mai cu ispravă pentru binele și ridicarea poporului român, ca cea de preot. (pag. 224, 1906).

— Credința noastră e nu numai dumne-

zeească, ci e totodată și românească. (pag. 238, 1906).

— Muzica și cântarea trezesc virtuți cetățenești, stârnesc și alimentează iubirea de patrie, sunt un izvor curat și foarte puternic de însuflețire națională,—cu un cuvânt cântarea inobilează sufletul omului. (pag. 247, 1907).

— Nu lustrul din afară, ci curățenia creștinței din lăuntru e hotărâtoare. (pag. 254, 1907).

— La nici un popor din lume nu-i cântarea o așa de mare forță de mângâiere și de încurajare, ca la poporul nostru, care tocmai de aceea cântă mereu, la sapă, la secerare, când mână boii la plug, când suie pe plaiu la deal și coborând pe potecă la vale. (pag. 277, 1908).

— Noi avem ferma convingere, că regenerarea țării și mai ales înaintarea culturală, morală și peste tot rezolvarea norocoasă a problemei țărănești este cu neputință fără regenerarea bisericii naționale, ridicată la înălțimea cuvenită și pusă în putință de a-și înțelege rostul în mijlocul poporului român și de a munci cu succes pentru împlinirea sublimiei sale misiuni. (pag. 293, 1909).

— O îndreptare deplină va putea urma numai atunci când toți bărbații de stat, fără deosebire de partid — deplin conștienți de marea responsabilitate, ce-o au față de biserică — ca cea mai de frunte instituțiune națională — se vor desbrăca, în toate raporturile lor față de biserică, de orice considerațiuni particulare, personale sau de partid etc., și se vor lăsa călăuziți exclusiv numai de interesul obștesc, dictat de binele bisericii, al țării și al neamului (pag. 294, 1909).

— Din **Pastorale și Cuvântări** ale unui Episcop român în țară sub stăpânire străină 1923:

— Poporul ne dă nouă, preoților, în raporturile noastre cu el, titlul plin de înțeles „părinte“. Deci, ce-i părintele pentru familia sa mai restrânsă, aceea trebuie să fie preotul — și în măsură și mai mare arhiereul — pentru familia sa mai mare, pentru turma întreagă. (pag. 16).

— Și cum credința noastră strămoșească a crescut laolaltă în biserica noastră cu limba românească, aceeași cultură, propovăduită de biserică, numai națională românească poate să fie. Adevărata cultură a unui popor nu se poate mijloci decât în limba proprie. (p. 19).

— Patria este deci și casa noastră părintească și vatra ei, cu întreaga lume de amintiri, cari ne leagă de ea. (pag. 23).

— Cum poți să iubești omenirea întreagă, dacă nu te înduri, nu iubești pe semenii cei mai de aproape, cu cari ai crescut și trăiești zilnic împreună? (pag. 24).

— Insuflețirea nu mai tradusă în fapte

are valoare, altcum rămâne ca o floare care nu produce sămânță. (pag. 57).

— Fiecare să ia în mână Sf. Scriptură, să-i deschidă paginile, fețele, și va găsi leacul sufletului său; și cu cât va citi mai mult, cu atât va prețui și va iubi mai tare această carte, fără de pereche. (pag. 67).

— Sf. Scriptură este pentru noi oamenii, aceea ce-i mama pentru copilul cu care trece peste o punte îngustă. Copilul merge înainte, iar mama îl urmează, ținându-l cu mâna de haină, ca să nu se prăbușească și răstoarne în apă, în prăpastie. (pag. 67).

S. S. D. D. Dr. MIRON CRISTEA, la vârsta de 32 ani.

— Nu cunoștințele cuiva — fie oricât de învățat — aduc cel mai mare folos societății, ci cinstea de care e condus omul în acțiunile sale. (pag. 74).

— Nouă nu ne trebuie oameni învățați, dar fără credință, căci aceia pot deveni mai răi decât fiarele sălbatice, cari te sfâșie la marginea codrului. (Pag. 75).

— Știința fără religie, fără credință, este o primejdie, de care să vă ferească Dumnezeu! E mai fericit un om prost și credincios, decât un învățat fără credință în suflet.

Biserica, neamul, patria și tronul are lipsă de oameni de ordine credincioși, căci numai aceștia sunt de folos statornic. (pag. 95).

— Comoara mea sunteți voi—turma cea cuvântătoare.

Dela binele, fericirea și prosperarea voastră, atârnă binele și mulțumirea mea, iară necazurile voastre cauzează multă durere și inimii mele părintești. (pag. 103).

— Iubirea poporului nostru pentru legea sa creștinească îmbrăcată în haina limbii sale naționale poate fi înăbușită pentru un timp mai scurt sau mai lung, dară de stins nu se stinge, căci focul ei sacru arde lent sub spuza nădejdi de-a se aprinde spre o nouă viață. (pag. 119).

— Rugăciunea moaie și inima cea mai împietrită, scoate din ea toată răutatea, tot gândul necurat și o predispune pentru milă, iertare, iubire și pentru toate virtuțile duhului creștinesc din evangheliile preamilstivului Hristos. Rugăciunea produce în jurul celor ce se roagă un aer de liniște, de înfrățire și pace. (pag. 139).

— În lături cu aceste sdrențe străine și reîmbrăcați vechiul nostru port curat țărănesc și românesc. (pag. 142).

— Adevărata democrație, nu poate să fie altceva, de cât cea mai curată iubire față de popor în toate păturile sale. (pag. 172).

— Democrația cere ca—precum sarcinile țărilor stau pe umerii tuturor — așa toți să iee mijlocit sau nemijlocit, direct sau indirect, parte la conducerea lor, stând fiecăruia deschisă calea a se ridica pe scara socială

neîmpiedicat ori cât de sus și până acolo, unde îl ajută cinstea sa, mintea sa, talentul și puterea sa de muncă. (pag. 173)

— Invățăturile, principiile democrate mai însemnate și cuminiți se regăsesc în vechia lege a Mântuitorului Hristos; căci cine ne învață oare mai frumos și mai convingător, decât tocmai evangheliștii și apostolii lui Hristos, cum să iubim pe deapropo, ca și pe noi înșine, cum să ne iubim și pe dușmanii noștri, și să dovedim prin fapte iubirea noastră, căci tot natul—fie bogat fie sărac, fie împărat sau proletar, (cerșetor)—fără deosebire, este deopotrivă făptură a lui Dumnezeu deci fratele nostru, făcut după chipul și asemănarea lui? (pag. 174).

— Creștinismul este tocmai religiunea egalității, a frățietății, a celei mai desăvârșite iubiri și deci a celei mai nobil umanitarism. Iară unde este iubire, este și dreptate. (pag. 174).

— Deci, conducătorii țărilor, diplomații, conduși de duhul democrației moderne, trebuiesc să fie călăuziți în pașii lor spre pace de adevărurile vecinice ale legii lui Hristos. (pag. 174).

— Din Pastorală de Crăciun 1918:

Noi mult am răbdat, mult de tot. O mie de ani am tot răbdat. Și mântuirea a sosit. Ajutorul Domnului a venit. S'au împlinit cuvintele lui Moise: „Doamne, dreapta ta a bătut pe dușmani“. Da, a bătut pe dușmanii neamului nostru, totodată dușmani și ai idealurilor mărețe și sfinte. Și din pacea lor volnică dela București a rămas numai o tristă mărturie a sufletului negru, ce l'au avut puterile centrale și'ndeosebi stăpânii noștri de ieri.

Și iată, în câte-va luni s'au împlinit atâtea schimbări spre bine, câte nici n'am visat. Așa-i „când norocu-și schimbă pasul, n'aduc anii, ce-aduc ceasul“.

Lunile din urmă ne-a adus unirea Basarabiei și a Bucovinei cu țara-mamă; iară marea adunare de la Alba-Iulia a desăvârșit aceste fapte istorice, hotărând unirea Ardealului, a Banatului și a părților ungurene locuite de Români, să închinăm acest pământ strămoșesc fraților de dincolo de Carpați, țării întregi și Marelui Rege Ferdinand I., acum al tuturor românilor.

Această epocală misiune am îndeplinit-o în zilele prime ale lunii Decembrie în cadrul unor festivități, cari nu se vor uita, până când va

mai bate un suflet de român pe aceste plaiuri strămoșești. Atâtea îmbrățișări frățești, atâtea lacrimi de bucurie și fericire nu s'au vărsat nicicând, ca în acele istorice zile.

Cred — scumpilor mei fii sufletești — că v'ași lipsi și pe voi de o mare bucurie, dacă nu v'ași povesti, cum am simțit culmea fericirii atunci, când — închinând gloriosului nostru Rege Ferdinand nu numai pământul strămoșesc, ci și sufletele milioanelor de Români, cari ni-au trimis — am văzut cum izbucnesc cu forță elementară din ochii regelui, lacrimi de adâncă emoție. Iară la sfârșitul istoricului act de predare a hotărârii de la Alba-Iulia — întreținându-se Majestatea Sa timp lung cu noi — cei 4 soli și cu însoțitorii noștri ochii îi erau permanent scăldați în lacrimi de fericire.

Nu voi uita nici odată în viață aceste și multe clipe de fericire. De aceea la despărțire — urmând pilda proorocului David care i-a zis odată regelui său : Domnitorule ! Dumnezeu să-Ți deie viață lungă ! — am îndrăsnit ai zice regelui :

„Sire ! Avut-am și noi cei de dincolo de Carpați veacuri dearândul Domnitori ; dar românii n'au avut loc nici în tinda caselor lor. Nouă ne-a fost părinți mașteri. Iar acum ne-a învrednicit Dumnezeu, să avem un rege mare, pe cel mai mare Voivod, dintre câți a avut vre-odată neamul românesc, care a suferit împreună cu noi, și care plânge cu noi de feri-

cirea, ce ne-a ajuns și la venirea căreia așa de mult ai conlucrat, împreună cu adorata Noastră Regină.

Deci să trăești, Maiestate, și să rămâi sănătos ! Dumnezeu să deie deplină sănătate și M. Sale scumpei noastre regine Maria și întregii familii domnitoare“.

Atunci Maiestatea Sa mi-a strâns cu căldură mâna și mi-a zis : „Mi-ai adus inimile la milioane de Români, după cari — de mult oftez — să-i strâng la pieptul meu ; spuneți-le că le trimit și eu inima și sufletul meu și că ard de dorul de a vedea pe acești noi supuși ai tronului român“.

Iată, iubiți creștini, darul de Crăciun, ce vi-l aducem noi, solii voștri dela București : sufletul unui rege iubitor, carele — ca un bun părinte — are inimă pentru popor și pentru toate trebuințele lui.

Să rugăm acum pe milostivul Dumnezeu ca, ceea ce am hotărât noi, să întărească — precum am toată nădejdea ; și pe cei chemați a încheia pacea să-i lumineze, ca astfel cât mai curând — nu numai Ardealul și părțile ungurene, locuite de români — ci și credincioșii noștri din Eparhie și din întreg Banatul să poată exclama din toată inima : și pentru noi „trecut-a umbra legii și darul au venit“ pentru acum și pururea în vecii vecilor. Amin. (Pag. 180, 181, 182).

CHIPURI DE PREOȚI

12.

Popa Stoica din Fărcaș

— care a fost agă, adică general de infanterie al lui Mihai Viteazul —

În județul Romanați, la opt kilometri spre nord-est de orașul Caracal, pe malul drept al vechii albie a Oltului, aproape de vărsarea Tesluiului se află așezată comuna Fărcașele, alcătuită din trei sate : Fărcașul de sus, de mijloc și de jos. În aceste sate se găsesc multe rămășițe din timpuri vechi : măguri, o strajă numită lazaret, urme de tabere și de sate vechi. Dar ceea ce pune în uimire pe lumea din Fărcașe este drumul de piatră al lui Traian, lat de opt metri și înalt de un metru, ce trece prin satul lor venind de la Dunăre, străbătând atâtea sate și urcând spre munte. În unele sate, cum este aici la Fărcaș, și azi umblă carul pe el. Spun țărani că

pe acest drum a umblat Domnul de Rouă care, plecând noaptea din munți, unde avea armată, spre scaunul său din Celeiu, l-a apucat ziua pe drum și răsărind soarele s'a topit — doar de rouă era — unde este acum satul Potopini. Și mai spun țărani că spre miază-noapte de Fărcașul de mijloc, pe muchea mătci vechi a Oltului se înălțau odată casele popei Stoica și că pe temelile lor se ridică astăzi casele Fărcașenilor. Dar cine a fost acest popa Stoica ?

Insemnările vremii ne dau știri minunate despre el. Pe când Mihai Viteazul era Ban al Craiovei și câștiga sufletele Oltenilor prin purtarea lui dreaptă și prin hotărîrea

lui războinică, preoția în satul Fărcașul de lângă Caracal un năpraznic de preot numit Stoica. Era îndrăzneț ca un leu și voinic ca un Samson. Suferințele poporului din partea Turcilor prădalnici de peste Dunăre și a celor din țară, ce însoțeau pe birari prin sate chinuind pe săraci, găseau în el un vajnic răzbunător. De atâtea ori Oltul îi era tovarăș înghițind în undele lui pe păgânii de Turci căzuți în mreață-i. Poporul îi scosese cântec:

*Popa Stoica din Fărcaș
Care sare șapte pași
Și iese din leturghie
Și tae la Turci o mie.*

Mihai Banul știa de el și îl ocrotea, gândind să-l folosească când va veni vremea potrivită.

Intru adevăr, când Mihai Viteazul ajunsese Domn al Țării Românești el se hotărî să scuture jugul turcesc; pentru aceasta intră în alianța creștină, își alcătui oaste multă și bună și scoase ca din pământ căpetenii neîntrecute. Vitejii frați Buzești, Radu Calomfirescu, Banul Mihalcea, Banul Manta, Udrea, Deli Marcu, grozavul Baba Novac și alții sânt eroi din vremea lui Mihai.

Voivodul nu putu uita pe popa Stoica din Fărcaș, pe care-l socotea mai înclinat spre vitejie de cât spre preoție. De aceea o smerită jalbă către părintele Teofil episcopul Râmnicului ceru pentru popa Stoica deslegare ca să iasă din miliția lui Hristos și să intre în miliția lui Mihai care urmărea mântuirea țării de păgâni. Ascultată i-a fost ruga. Și așa Mihai Vodă cunoscând priceperea de luptă a popei Stoica îl făcu Agă adică general de infanterie și-i dăde „oști care era mai de folos“; iar numele lui în cronici și în acte vechi fu, după sat, Fărcaș Aga.

Când Mihai Viteazul în Noemvrie 1594 dăde iureșul în Turci, cuprinzând vadurile Dunării și uimind lumea cu iuțeala și cu vitejia oștilor sale, Aga Fărcaș trecu Dunărea și cuprinse Nicopolea; ostașii lui jefuiră orașul, îi deteră foc, uciseră păgânii, trecură îndărăt Dunărea și cuprinseră și cetatea Turnu; câteva cete trecură iarăși înnot Dunărea, frânseră companii de Turci și le luară un steag. Cinci sute de lunturi turcești pregătite pentru pod fură aprinse de oastea lui Fărcaș. Norocoase ieșiră luptele de la Nicopole și ele se datorau lui Fărcaș.

Dar norocul este schimbător. Aprins de dorul luptelor și de biruințele câștigate, Făr-

caș trecu iarăși Dunărea cu cei trei mii de ostași ai săi, cu gândul să cucerească și Vidinul. Se găsiră însă doi trădători carii îi atraseră în cursa Turcilor, spunându-le că nu sânt în cetate de cât câteva sute de paznici. Dar Turcii erau în număr de 30.000. Vitejia lui Fărcaș fu copleșită de număr. Abia scăpă el cu puțini ostași. În „Legende istorice“ Dimitrie Bolintineanu a încercat să poetizeze această luptă în care face să moară și „Popa Stoica“.

Ci minunea de vitejie a lui Fărcaș a fost la lupta de la Călugăreni. În dimineața vestitei zile de 13 August din anul 1595, Fărcaș rugă cu stăruință pe Mihai Vodă să-i dea două sute de călăreți ca să spioneze pe dușman. Când porni spre Turci îl urmară toți ostașii de sub comanda lui, mai fără voia Voivodului. Fărcaș înaintă pe furiș spre tabăra turcească, își ascunse într'un loc dosnic oastea și numai cu puțini se arătă Turcilor pe coasta unui deal. Turcii îl urmăriră cu toții în neorânduială; el primi atacul, retrăgându-se până dincolo de oastea pânditoare, lângă o mocirlă. La semnul lui Fărcaș, oastea ascunsă îi lovi din lături și din spate și-i aruncă zăpăciți spre podul Neajlovului, unde vitejia lui Mihai avea să le pună capăt. Cine descrie această tragere în cursă a Turcilor numește pe căpetenia oastei „Abatele“, ceea ce însemnează că pe Aga Fărcaș îl știau toți că a fost preot.

Mai apoi, în anul 1597 luna lui Mai, Fărcaș Aga trecu Dunărea, după porunca lui Mihai Vodă, ca să cucerească Vidinul. După ce-l cuprinse și-l arse, când ostașii se întorceau plini de pradă și fără temere, Turcii ascunși până atunci „îi loviră în față și fără veste. Și fu războiu tare multă vreme; însă cea de apoi biruiră Turcii preoastea lui Mihai Vodă. Și câți fură călări printrînșii scăpară câte ceva, însă puține; iar pedestrașii periră cu totul“. Așa spune Cronica.

Eu nu mai cunosc altă știre despre Aga Fărcaș. Poate va fi pierit în această luptă din jurul Vidinului și acest viteaz ostaș, fost preot

*Care a urît biserica
Și-a 'ndrăgit sâbioara,
Și-a urît ciocanele
Și-a încins pistoalele,*

Cum îl descrie, nesimpatic, un cântec popular.

O ZI MEMORABILĂ

La 20 Iulie 1928, I. P. S. nostru Patriarh împlinește șase zeci de ani. Este o vârstă frumoasă, atinsă în condițiuni aproape fericite, întru cât șeful Bisericii noastre se bucură de o deosebită vigoare intelectuală și nu cunoaște oceanul durerilor trupești.

Se cuvine să ne bucurăm cu vie bucurie întru această zi aniversară și să ne aducem aminte — spre toată cinstea Înaltului sexagenar — de împrejurările cu adevărat umile și evanghelice cari au prezidat la venirea Sa pe lumea aceasta.

S'a născut la poalele Carpaților și la poalele pădurilor de brad. Ținut cu deosebire păduros și prielnic (cu poenile lui) creșterii vitelor, ținutul natal al Patriarhului este desfătat și bucolic. Aprigele pârae, cari sar de pretutindeni peste bolovanii suri și pe supt trunchiurile prăbușite, dau imaginea iscusinței iscoditoare și biruitoare, într-o lume vegetalo-minerală, tihnită până la adormire.

Subt norii deapururi purtători de imagini din Apocalips, subt codrii doinitori și lângă pâraele cristaline, aci a fost trimis — prunc menit unor excepționale destine — copilul soților Cristea.

Venea în mijlocul unui popor care și aștepta și-și cântă dornic ceasul eliberării. Din vârful dealurilor natale, micul Ilie a privit de multe ori întinsul frumoaselor plaiuri Românești, supuse unei milenare stăpâniri streine, și a cunoscut greul suspin al iobagului.

Istețimea sa firească l-a împins curând spre orașele cu cărturari și spre palatele unde „domnii“ țin și supravegheză pravila, deasupra norodului încovoiat pe sapă și pe coasă.

A privit lumea, a citit, a învățat... A luat în Buda-Pesta doctoratul în litere și apoi — după o lungă epopee de muncă și de strădanie bisericească și națională — tot în Buda-

Pesta și anume în parlamentul maghiar: un jilț de principe bisericesc.

A venit marele războiu. Capul vlădicului valah Ilie Miron Cristea a oscilat, zile multe, între viață și moarte... Minune a fost că a scăpat și de ștreang și de temniță..

Aurora și norocul neamului Românesc l-au găsit vlădică teafăr și mandatar al românismului de peste munți, în glorioasele zile din Noembrie 1918...

Ilie Miron Cristea trebuia să fie mitropolitul tuturor Românilor și a fost... — Ceva mai târziu, Ilie Miron Cristea a trebuit să fie Patriarhul neamului și al țării noastre și, iată, este!...

Dar o culme pe care numai îngerii cari i-au binecuvântat leagănul au întrevăzut o, este că acest copil al gospodariilor din Toplița trebuia să fie primul chivernisitor al trebilor patriei, în niște grele vremuri ca acestea de azi.

Patriarh și Regent! Dacă nu l-am ști atât de inteligent, atât de subtil și de cunoscător al dedesupturilor măririlor omenești i-am aduce aminte de Eclesiastul și de Cromwell!...

Dar în locul mult înțeleptului nostru stăpân, avem noi dreptul să fim mândri!

În deosebi Biserica neamului nostru face din ziua de 20 Iulie 1928 ziua sa de mulțumire și de nobilă mândrie.

Marele Ilie Tesviteanu, pe care-l prăznuim la 20 Iulie, a fost, în zilele lui, nevoit să se lupte și să cenzureze aspru pe principii acestei lumi.

Patriarhul și Regentul nostru — printr-o fericită dispensă a Providenței — unește azi în slujba sa, — închinată Bisericii și Patriei, — grija și destoinicia principilor cu onțiunea și înțelepciunea sacerdotală.

Ii dorim, cu adâncă și caldă urare, să le poarte viguros și biruitor, întru mulți ani, spre îndoita noastră clădire bisericească și românească!

Grigorie al Ungrovlahiei Locțiitor de Domn (1828*)

Cu mitropolitul Grigorie al Ungrovlahiei (10 Ianuarie 1823 — † 22 Iunie 1834) s'a început o viață nouă în biserica Țării Românești. Căci el a fost pildă de mitropolit adânc credincios, bun gospodar și fierbinte patriot. Călugărul acesta care până la vârsta

de 58 de ani, când a fost ales mitropolit, nu făcuse altceva decât să învețe carte, să traducă și să tipărească sumedenie de cărți teologice, alcătuite cu evlavie în chilia sa

*) Prescurtarea unui capitol din lucrarea în manuscris *Mitropoliți români — locțiitori de Domni*.

modestă dela Neamț și dela Căldărușani, „unde nu avea altă mobilă de cât un cojoc și o pereche de dăsagi“, s'a dovedit un minunat păstor pe scaunul mitropoliei. Împlinirea scaunelor episcopoești cu arhieriei români, buni chivernisitori, stărpirea abuzurilor de pe spinarea preoției, economie în averea mitropoliei ca să plătească datoriile înaintașilor săi, grija de școli și de aflarea profesorilor carii să fie și buni creștini, punerea în rânduială a vieții mănăstirești înjosite prin amestecul călugărilor străini, tipărirea de cărți religioase pentru luminarea preoției și a poporului — sânt tot atâtea cărări bine pietruite de mitropolitul Grigorie în grădina bisericii române.

Dar în manuscrisul vieții mitropolitului Grigorie este o pagină mai puțin descifrată până azi. Anume, nu se știe în destul că mitropolitul Grigorie a fost și caimacam, adică locțiitor de Domn, și încă unul care cu prețul scaunului și al vieții lui a apărut drepturile Țării. Când s'a început un nou războiu între Ruși și Turci, Domnul Țării Grigorie Ghica, aflând că Rușii au intrat în țară, fuge la Brașov ca să nu dea de bănuț Turcilor că ar fi fost de partea dușmanilor lor. Odată cu el fugise și cea mai mare parte din boieri. În București era mare fierbere de frica Turcilor așteptați să năvălească pe la Giurgiu și pe la Călărași. Dar Domnul înainte de a fugi lăsase locțiitor — caimacam cum se zicea — ca să „îngrijească de liniștea publică în locul său“ pe mitropolitul Grigorie. Actul de numirea mitropolitului ca locțiitor a fost cetit în biserica Sfântului Gheorghe. Pentru ascultarea lui, mitropolitul venise în această biserică însoțit de alaiul boierilor celor mari. Faptul se întâmpla în ziua de 28 Aprilie din anul 1828.

Rostul mitropolitului Grigorie în noua vrednicie de caimacam era foarte primejdios; ci el l-a purtat ca cel care-și pune sufletul pentru aproapele său. Rușii au intrat în București la 30 Aprilie 1828 și cerințele lor de aprovizionare au fost grele, căci armata era rău echipată iar anul trecut fusese secetos. Nenumărate care de fâină, de ovăs,

turme de vite, 4000 de vedre rachiu trebuiră predate numai decât. 30.000 de oameni sânt luați dela munca câmpului pentru a sluji la dărâmarea Brăilei sau „ca vite de tras“ la podvezi. Și când mitropolitul a intervenit pentru țărani înjugați la care, Joltuhin i-a răspuns: „nu ne pasă nouă dacă oamenii sau dobitoacele fac slujba, destul ca ordinele să fie executate“. Impotrivirea mitropolitului la toate aceste grozăvii nu era bine plăcută Rușilor. De aceea când mitropolitul se opune la scoaterea a mai mult decât 340 care preoțești pentru transportul aprovizionării armatei, președintele divanului, rusul Palen, îl exilează în Basarabia la 24 Ianuarie 1829 și numește pe Neofit episcopul Râmnicului locțiitor de mitropolit.

Purtarea mitropolitului este pilduitoare și în această împrejurare. El nu dorește lămuriri pentru pricina exilării; cere numai răspas pentru punerea în rânduială a treburilor mitropolitane; apoi pleacă în surghiun, pe o iarnă grea, într'o căruță, spre Basarabia, de unde abia peste patru ani i se dă voe să se întoarcă cu totul istovit la scaunul său din București.

Ci o! nepătrunsă rânduie a economiei dumnezeiești! După 99 de ani, de când mitropolitul Grigorie, umilit și amărât, se târa prin nemeți în surghiunul din Basarabia răpită de la sânul Moldovei, un alt urmaș al său în scaunul Ungrovlahiei cercetează Moldova dintre Prut și Nistru. Dar ce deosebire! Grigorie era mitropolit al Ungrovlahiei, era locțiitor de Domn, iar călătoria lui era de jale. Miron este patriarh al României, este locțiitor de rege și călătorește în alaiu de veselie. Grigorie se duce într'o Basarabie răpită. Miron călătorește într'o Basarabie liberă. Grigorie găsește o Basarabie smulsă de 19 ani. Miron prăznuește 10 ani de când Basarabia s'a întors la sânul României. Slavă puterii tale Doamne!

* * *

Pomenirea strămoșilor vrednici în zile de sărbători este semn de cumințenie. Pe oasele lor ducem noi astăzi viața lină și îmbelșugată.

Preotul NIC. M. POPESCU

ÎNVAȚĂMÂNTUL RELIGIOS

Dezordinea și dezechilibrul vieții noastre naționale au o singură obârșie: *uitarea religiei străbune*.

Pe măsură ce societatea noastră laică, care se adapă din apele ateismului sterp, se înstreinează de Dumnezeu, pe aceiași măsură betșugurile noastre familiare și sociale devin tot mai incurabile!

Numai reîntoarcerea grabnică la izvoarele veșnice ale religiunii ne-ar putea lecu și ar încadra ritmul pripit și nervos al lumii de azi cu adevărurile neclintite ale bisericii: *aceleasi eri, aceleasi azi, aceleasi mâine!*

Afirmațiunea aceasta poate să stârnească mulțumirea sufletească a unora, dar totdeodată și nedumerirea multora, deși explicațiunea ei stă aproape de mintea tuturor:

Acelaș Dumnezeu, care este autorul religiunii și al moralei, este totdeodată și Creatorul omului, al familiei, al societății și al lumii materiale. Opera lui Dumnezeu este una și toate părțile ei compunătoare se îmbină într'o neîntrecută armonie artistică!

Iată pricina pentru care a strică una din părțile acestei opere glorioase însemnează a strică întreaga operă divină, care nu poate fi înțeleasă de cât numai întreagă, tocmai așa cum dacă ai sparge capul unei statui n'ai face alta de cât ai nimici însăși statuia!

Viața zilelor noastre, străbătută de ateismul cel mai cras, care a amorțit morala și credința, chinuște cumplit pe bietul muritor, îl desbracă până și de fericirea pământească, îl privează de gingășia vieții familiare și-l despoaie de demnitatea omenească, ademenindu-l într'una cu bunurile materiale.

A căută fericirea într'o lume fără credință, fără morală și fără Dumnezeu este o imposibilitate, dacă nu o curată negliobie; a căută-o însă într'o viață intens creștină, însemnează a o afla fără zăbavă!

Fermentul religiozității nu mai dospește astăzi frământătura vieții noastre naționale și din această pricină sgura păcatelor înăbușe tot mai mult metalul prețios al virtuților strămoșești; iar plumbul tehnicei moderne împovărează tot mai mult spiritul omenesc: pe măsură ce știința veacului cultivă și înaripează materia și trupul omenesc, pe aceeași măsură sufletul se moleșește, se paralizează!

Pentru îndreptarea acestei stări de lucruri, e nevoie de învățământ religios.

Drept vorbind, avem în programele noastre de învățământ public o atențiune deosebită față de învățământul religios, care este așezat în fruntea tuturor celorlalte obiecte de învățământ.

Cu toate acestea sufletul românesc tânjește și se svârcolește într'o chinuitoare anemie spirituală.

De ce? Pricinile sânt multe:

Profesorii de religie au ținut numai de cât să fie profesori, iar nu misionari. Ei au prețuit mai mult rigiditatea catedrei decât intimitatea și căldura familiară a amvonului bisericesc. Ei au renunțat de bună voie la autoritatea majestoasă a scaunului duhovnicesc și au drămuț cunoștințele religioase ale elevilor cu țifre matematice — *nefericitele notări* ale catalogului și și-au uitat cu desăvârșire de nervul vieții religioase a elevilor lor.

Au îngrămădit cunoștințe reci și incoherente în mințile bieților copilași, uitându-și de inimile lor, care le-au rămas pustii și uscate ca iasca: de aici oastea mare a necredincioșilor, a scepticilor și a indiferenților!

Profesorii de religie au pus centrul de greutate în munca lor didactică pe intimidări și înfricoșeri exterioare, folosindu-se în toate strădaniile lor educative de focul nestins al iadului.

O morală care se bazează pe frica Iadului și pe nădejdia Raiului este o inferioară formă de morală utilitaristă!

Profesorii de religie s'au bizuit deci în munca lor de moralizare școlărească pe frica de Dumnezeu, pe teama de legi și pe rațiunea omenească și nu s'au ocupat de fel de formarea deprinderilor religioase ale elevilor lor — singurele hotărâtoare pe drumul nizuințelor spre mai bine.

Învățământul religios de toate gradele — dela cel primar până la cel universitar a păcătuit prin *laicism*, *rutină* și *lipsă de convingeri religioase*.

Acest învățământ nici nu putea să fie altfel, odată ce a avut soarta vitregă de a fi lăsat pe mâna **laicilor** și a *politicianismului* cum în chip magistral a arătat Prea Fercitul Nostru Patriarh în Senatul țării în memorabila zi de 8 Aprilie 1927: *«Și răul principal rezidă în fapta și în greșala pe care ați comis o toate partidele politice, fără nici o deosebire, în ultimele decenii.*

Anume, nu poți crește un cler bun sub toate raporturile, dacă nu încredești în instrucția lui însăși Bisericii».

Cum vrem să avem un bun învățământ religios odată ce n'avem preoții pregătiți la înălțimea chemărilor didactice?!

Fraza aceea a Inalt Prea Sfințitului Stăpân trebuie scrisă cu litere de foc pe zidurile tuturor școalelor clericale!

Profesori învățământului nostru religios nu sunt personalități religioase crescute la sânul și sub egida bisericii. Aci este în adevăr racila primejdioasă a acestui învățământ, pe care o desvăluie cu ochiu pătrunzător

Inaltul Nostru Păstor : «*Profesorii la școalele noastre teologice în mare măsură nu s'au numit mai ales în trecut după trebuințele bisericii, ci după interesele politice*».

Aceasta este într'adevăr nodul gordian, pentru tăerea căruia să rugăm pe Bunul Dumnezeu să dea zile cât mai îndelungate Inaltului Nostru Stăpân ! O ! Doamne, Ajută-ne să trăim acele zile fericite când învățământul religios să fie al Bisericii, iar Aca-
demiile teologice să împânzească trupul țării noastre !

Pr. Dr. MARIN C. IONESCU
Biserica „Sf. Ștefan Cuiub cu Barză“

CETIND APOCALIPSA

Lumini asupra stării actuale a Bisericii.

Aparițiunea Mântuitorului în viziunea Sf. Ioan și mesagiile Lui către cele 7 biserici. 2. Tribunalul ceresc și desfacerea cărții cu 7 peceti. Cum se dezvoltă împărăția lui Dumnezeu pe pământ și taina mântuirii. Cap. IV-VIII 1; 3. Cele 7 trâmbițe, între cari se produce mărturia celor doi martori. VIII₂-XII; 4. Biserica creștină prigonită cu furie e luată sub directă protecție a lui Dumnezeu XII-XIV. Treimea satanică; 5. Cele 7 cupe cu mâna lui Dumnezeu XV-XIX. Căderea Babilonului; 6. Impărăția lui Dumnezeu pe pământ și judecata din urmă XX; 7. Fru-
muștea vieții veșnice XXI-XXII. Concluzia.

* * *

Totdeauna mi-a plăcut să deschid paginile acestei minunate cărți și să rămân în tovărășia ei mai mult ca într'a oricărei alte cărți. Dacă evangheliile ne ajută să cunoaștem puterea Mântuitorului, înălțat la cer, din lucrarea dumnezeiască pe care a desfășurat-o pe pământ între oameni,—Apocalipsa ne dă puțină să cunoaștem lucrarea Mântuitorului, în neîncetat curs de săvârșire, pe pământ, din puterea pe care o are în cer. În evanghelii răsună îndemnul de a merge pe calea veșniciei, prea adeseori luminată atât cât e nevoie să faci un pas; în Apocalipsă e cuprinsă însăși veșnicia, cu multe și puternice reflectoare, care luminează tot drumul vieții. În evanghelii Mântuitorul stă pe pământ și ne arată cu degetul cerul; în Apocalipsă Mântuitorul stă în cer, pe scaunul de slavă al împărăției veșnice, în mijlocul cetății netrecătoare și face semne cu mâna tuturor celor ce au ochi să-L vadă și doresc să-L găsească. Când îți spune cineva : „Mergi pe calea aceasta că vei găsi ceea ce cauți“, pleci cu oarecare îndoială că s'ar putea întâmpla și altfel; dar când în zarea spre care te poartă drumul vezi pe cineva care-ți face cu mâna, și-l recunoști, și de acel cineva știi că atârână toată izbânda ta, fără îndoială că nu mai simți nici o greutate și de unde până aci un pas înainte înseamnă foarte puțin, acum un pas face cât zece.

Biserica noastră se găsește astăzi într'o pozițiune de luptă cu mult mai favorabilă decât aceea în care se află eri. Înțelepciunea Conducătorilor ei pământești, insuflați de Celce stă de veghe la depănarea firului împărăției Sale pe pământ, a izbutit în bună măsură să risipească multe din cursele întinse din umbra păcatului. Dar Biserica creștină măsoară lucrurile omenești cu acel cântar spiritual al veșniciei, în care multe din faptele și gândurile oamenilor nu au ce căuta. Din acest punct de vedere ea se află într'o continuă luptă cu spiritul lumii, întemeiat pe interese și dorinți pământești și de aceea neîncetat trebuie să-și verifice întăriturile și să-și sporească puterile. În acest scop luminile Apocalipsei sunt mijloace minunate de întărire și de încredere în biruința finală.

E rău că în școlile noastre teologice se pune prea puțin preț pe această carte a luptelor bisericii și biruinței ei indiscutabile. Eu nu-mi aduc aminte să fi rămas cu o vedere precisă asupra valorii Apocalipsei. Poate că vina cade de partea programei analitice a învățământului teologic. Dau slavă lui Dumnezeu că am ieșit din școală cu dorința de a cerceta cuprinsul cărților sfinte ale Bibliei. Astăzi, dacă aș avea vreo putere, aș pune studiul Apocalipsei în frunte. Mulți din cei ce se descurajează de unele insuccese ale bisericii, ar găsi în ea tot tâlcul lor; mulți cari își împușnează zelul din pricina atacurilor vrăjmășești sau indiferentismului manifestat de așa numiți creștin, botezați numai la epidermă, ar vedea în acestea săgețile satanei neputincioase în fața credinței care îmbrățișează veșnicia; și în sfârșit toți cari laudă pe Domnul pentru înțelepciunea și puterea Lui, descoperite în istoria vieții bisericii, L-ar lauda și mai mult.

Acum să încercăm cu ajutorul acestor date să prindem ceva din abundența de lumină ce revărsă acest nesfârșit rezervoriu zidit de Dumnezeu, descoperit de Iisus Hristos și încredințat sfân-

tului Ioan evanghelistul, prin îngerul Său, pentru a-l dăruî omenirii însetate de adevăr și mântuire.

Răpit cu Duhul, într-o zi de Duminecă, Sfântu Ioan evanghelistul privește în viziune chipul Mântuitorului, plin de strălucire, putere și majestate divină. Aceasta este răsplată ce-i este dată oricărui suflet credincios: vederea adevărată a Mântuitorului iubit, dacă nu în viața aceasta, cu siguranță în cealaltă. Mântuitorul se arată sfântului Ioan stând între șapte sfetnice, cari sunt șapte biserici și ținând în mână șapte stele, cari sunt cei șapte îngeri ai bisericilor adevăte episcopii lor. Încă dela început suntem îndemnați să avem încredere în tăria bisericii, căci Mântuitorul e în mijlocul ei. Iar conducătorii, adevăte episcopii bisericii sunt stele care-și primesc lumina dela Soarele dreptății în mâna căruia se află. O! de-ar ști toți acest lucru, cât de puțin s'ar mai teme de ceice doresc să supună biserica intereselor lor pământești, ca și de ceice încearcă să coboare demnitatea episcopatului la nivelul neputințelor omenești!

Depe acest plan al vieții veșnice, Mântuitorul cheamă la luptă, îndeamnă și arată scăderile pricinuite de satana. Vedem aci cea dintâiu grijă a Domnului de a sta în strânsă legătură cu biserica. Către șapte biserici e îndreptat cuvântul Mântuitorului, pe care Ioan îl scrie sub formă de scrisoare. Dar Mântuitorul nu are șapte biserici, ci numai una și anume cea păstrătoare a dreptei credințe, care este biserica noastră ortodoxă. Numește însă șapte, pentru că e vorba de șapte biserici, existente atunci în Asia Mică, fiecare cu episcopul ei, și pentru că prin ele a voit El să ne lase tot atâtea aspecte diferite sub care se va prezenta biserica luptătoare, sau trunchiuri din ea, din punct de vedere al vieții lăuntrice morale, până la sfârșitul veacurilor. În fiecare scrisoare găsim un chip moral deosebit, deci șapte chipuri morale dintre care cel mai desăvârșit este al bisericii din Filadelfia, iar cel mai decăzut al bisericii din Laodicea. Pentru bisericile cu viață morală înaltă Mântuitorul are numai cuvinte bune, iar pentru cele în care păcatul și-a strecurat virusul lui distrugător are cuvinte de dojană și indemn la pocăință. Nu poți ceti aceste scrisori, fără să-ți pui întrebarea firească: nouă ce cuvinte ne-ar îndreptă Mântuitorul? la care înțelepciunea creștină învață să răspundem prin rugăciunea de a fi învredniciți de partea Filadelfiei.

Caracterul moral se formează prin luptă și încredere deplină în biruința definitivă. Biserica creștină la luptă e chemată. În cap. IV ni se descrie Sfatul cel ceresc, care prezidează și conduce lupta bisericii pământești. În fața acestui Sfât, alcătuit din Dumnezeu-Tatăl, Duhul cel ceresc și căpeteniile cetelor îngerești, Mântuitorul desface cele șapte pecetei ale cărții cuprinzătoare de restriște cu care are a da piept biserica. Ea e simbolizată printr'un cal alb, purtând pe șealele sale un călăreț cu arc (creștinul), care „a ieșit biruind, și ca să biruiască”. Deci biserica Mântuitorului apare pe arena omenirii cu vizibili sorți de izbândă. Din pricina aceasta pu-

terile satanei se strâng laolaltă și din conlucrarea lor protivnică operii de mântuire dusă de biserică se „ia pacea de pre pământ” (pecetea I), se produce foamete și lipsă (pecetea III) și moartea secără lume cu nemiluita (pecetea IV). În această luptă își vor găsi moartea martirică mulți credincioși creștini, ale căror suflete, primite în locașurile împărăției cerești, vor ruga neîncetat pe Tatăl să „izbândească sângele” lor (pecetea V) adevăte să dea biruință complectă bisericii pământești, nimicind puterea de prigoană a satanei.

Rugăciunile sfinților vor fi ascultate la timpul cuvenit prin izbucnirea unui înfricoșător cutremur și în sfârșit prin producerea unui cataclism universal, care va face pe cei necredincioși să-și dorească moartea pentru a scăpa de chinurile acestei vieți, fără să se gândească la chinurile veșnice (pecetea VI).

După acestea urmează liniștea (pecetea VII) care permerge judecării divine. Iată împrejurările din afară prin care trebuie să treacă biserica Mântuitorului, — împrejurări prin care va trece până în clipa din urmă. Oricât de grele sunt ele, credincioșii n'au a se teme și n'm'c nu-i poate clătina, pentru că ei sunt pecetluiți — ca oare când ușile caselor Israelitilor în Egipt — împotriva puterii distrugătoare.

Cuprinsul cărții cu șapte pecetei, desfăcute de Mântuitorul, e ca firele de urzeală pe care se țese pânza. Nu însemnează însă șapte epoci, în cari s'ar împărți istoria bisericii pământești, ci momentele din afară care se produc totdeauna și în strânsă conexiune de câte ori se produce primul: ieșirea pe arena de luptă a bisericii „biruind, și ca să biruiască.”

Pe măsură ce lucrarea lui Dumnezeu înaintează, se înțește și lucrarea satanei. Capitolele VIII, IX, X și XI, în care se descriu rezultatele celor șapte trâmbișări ale îngerilor trimiși spre aceasta de Dumnezeu, par a însemna momentele dezaastroase prin care trece omenirea în vreme de invaziuni streine, revoluții sângeroase sau războaie grele. Lipsa de vegetație, corăbii înecate, izvoare otrăvite, mortalitate extraordinară, mulțime nenumărată de ostași călăreți, — nu sunt toate aceste relele legate în mod firesc de turburări sociale sau războaie? Explicațiunea producerii lor ne-o dă Apocalipsa în lupta tainică ce se dă între lucrarea lui Dumnezeu și acțiunea dizolvantă a satanei.

Asemenea epoci sunt caracterizate și printr'o puternică predicare a cuvântului lui Dumnezeu, ceea ce afirmă și Apocalipsa în cap. XI, unde se vorbește despre predicarea „celor doi martori.” Cât de ușor ar putea omul să-și recunoască, în asemenea împrejurări slăbiciunea și mai ales vina în fața lui Dumnezeu și să se pocăiască, îmbrățișând biserica și căutând în ea adevărata fericire? Totuși nu se întâmplă aceasta: „nu s'au pocăit de uciderile lor, nici de fermecătorii lor, nici de curvia lor și nici de furtișagurile lor.” Răutatea crește, necredința descoperă tot alte mijloace de sugrumare a bisericii Mântuitorului. Nori mai întunecați se ridică în zarea împăclată.

Atențiunea bunilor creștini e îndreptată spre biserică și așteaptă răspuns la întrebarea: ce se va mai întâmpla cu ea? În cap. XII se dă răspunsul plin de mângâiere, întărire și încredere. Ea e luată sub deosebită îngrijire a lui Dumnezeu. E ca și scoasă din arena omenirii însetată de sânge și dusă „în pustie, unde are loc gătit dela Dumnezeu.” Zadarnic încearcă satana s'o ajungă: puterii lui s'au pus, în aceste împrejurări, stavile pe care nu le poate trece.

Acum apare și intră în lucru puterea iadului în toată amploarea ei. Treimea satanică: satana, antihrist și proorocul mincinos, întrebuințează cele din urmă mijloace pentru a evita inevitabilul sfârșit. Dar pe muntele Sionului, deci pe muntele credinței și al puterilor spirituale oțelite în lupta contra păcatului, biserica Mântuitorului «cântă o cântare nouă», cântarea de biruință și de slăvire a Celui ce s'a răstignit pe crucea Golgotei.

În sfârșit, lucrarea satanel e înecată în mânia lui Dumnezeu, care se varsă din abundență din cupele celor șapte îngeri. Babilonul, adică însuși locul lui de sălășluire întărită și apărată vajnic e dat pierzării definitive. Un înger vestește căderea Babilonului și cheamă pe cei credincioși „la cină nunței Mielului.” Satana, legat pentru cei credincioși, încă din momentul «jertfei Domnului» adusă pe crucea Golgotei, e deslegat „puțină vreme,” pentru a fi aruncat apoi „în iazărul cel de foc și de piatră pucioasă, unde este fiara și proorocul cel mincinos și unde se vor chinui ziua și noaptea în vecii vecilor.”

E timpul judecăței celei din urmă. Ceice au înviau întâiu spre viețuirea în Hristos, în timpul vieții pământești, vor învia atunci a doua oară spre viața veșnică în împărăția lui Dumnezeu. Pentru aceștia moartea cea de a doua, adică moartea duhovnicească veșnică „nu are putere.”

Acum să venim la precizări generale. Ce este Apocalipsa? Intrucât cuprinde cuvântul lui Dumnezeu, ea este descoperirea voînții divine cu privire la mântuirea omului în general. Ea însă cuprinde, în special, cele ce au să se întâmple cu biserica Mântuitorului în viitor și până la sfârșitul veacurilor. Nici într'un caz nu este o istorisire a evenimentelor prin care are să treacă biserica până la judecata viitoare; nu poate fi o istorie, cum e concepută istoria științifică, a unor fapte măsurate cu măsura timpului. Ci este o istorie a dezvoltării împărăției lui Dumnezeu; sau mai precis, o istorie a procesului lăuntric, prin care are a trece biserica până la venirea a doua a Mântuitorului. Ca și un organism viu, biserica trece printr'un singur proces dela început până la slăvitul ei sfârșit pământesc. Desfacerea peceților, trâmbițele, adăpostirea bisericii în pustie, aparițiunea treimei satanice, vărsarea cupelor cu mânia lui Dumnezeu, căderea Babilonului, legarea satanei: toate acestea sunt laturile aceluiaș proces lăuntric, cari se găsesc de față în momentul acesta, ca și în cel care urmează. După cum în sămânța de grâu se găsește rădăcina, firul de grâu, frunzele, spicul ca și rodul ce va da. Dacă astăzi nu pot fi consta-

tate, în viața bisericii, toate laturile acestui proces lăuntric descrise atât de bogat de Apocalipsă, e că nu a sunat încă ceasul aparițiunii lor, al tuturor, astfel ca să fie văzute toate. Va veni însă timpul când se va împlini întocmai tot cuvântul cuprins de această carte, oricât de imposibil s'ar părea acum. Pe măsură ce crește împărăția lui Dumnezeu și alături de ea se afirmă și lucrarea satanei, ies la iveală una câte una și laturile procesului lăuntric descris de Apocalipsă.

Ce lumini aruncă Apocalipsa asupra stării actuale a Bisericii? — Cetitorul atent le-a putut deprinde cu toată ușurința. Întâiu: Biserica noastră urmărește, cu puternică desfășurare de forțe morale și intelectuale, valorificarea, dacă nu chiar — având în vedere dezagregarea morală rodită de anii din urmă — *impunerea* elementului spiritual și veșnic, cuprins în evanghelia și tradițiunea sfântă pe cari se întemeiază. Această pozițiune firește că răscolește, pedeoparte entuziasm — cum se observă în atâtea admirabile adunări creștinești conduse de preoții bisericii noastre, — și pe de alta opozițiune dârză, cum se constată din aparițiunea atâtor secte zise religioase, ca și din atâtea curente anticreștine și antibisericești pe cari le alimentează presa zilnică și nenumărate publicațiuni. Toate acestea însemnează că biserica *lucrează*, că „a ieșit biruind, și ca să biruiască” (pecetea I).

Al doilea: În această luptă de idei și mai ales de credințe, biserica noastră poate că, în anumite momente, trebuie să sângereze și unii dintre fiii ei să se depărteze de ea și în urmă s'o lovească cu furie apostată. Apostasia să meargă până acolo încât adevărații fii ai bisericii să reprezinte un număr foarte neînsemnat. Un creștin ceva mai pesimist ar fi înclinat să privească astăzi chiar așa biserica.

Noi știm însă din Apocalipsă că nu numărul decide biruința definitivă, ci credința, care are în sprijinul ei puterea lui Dumnezeu. Apocalipsa întreabă: „Cine are putere să stea pe loc” (VI. 17), adică să reziste în fața revărsării puterii mâniaoase a lui Dumnezeu, și răspunde: «numărul celor pecetluiți 144.000 de pecetluiți din toate semințele fiilor lui Israel.» Și câte milioane vor fi acești fii ai lui Israel! În sfârșit al treilea: Lupta împotriva atacurilor satanei e provizorie, dar biruința bisericii e sigură și definitivă: prin această biruință câștigă veșnicia în împărăția lui Dumnezeu, atât de mareț descrisă în cele din urmă două capitole.

E timpul să adâncim tot mai mult adevărurile veșnice cuprinse de cuvântul lui Dumnezeu. Suntem împinși spre aceasta de întinsa dezorientare morală a lumii ce s'a grăbit «să se scuture» de jugul lui Hristos, dar mai ales de spiritul nou și plin de viață creștină ce pulsează astăzi în vinele bisericii drept credincioase. Pentru aceasta noi slăvim pe Dumnezeu și rugăm cerul să țină încă mulți ani în fruntea bisericii noastre pe *Căpetenia providențială prin care valorile creștine capătă tot mai multă creștere.*

Preot. MANEA POPESCU

Părerile Bizantine despre puterea Împăratului și a Patriarhului

I

Răsăritul și Apusul, în Europa Medievală, sunt considerate ca modele clasice ale celor două sisteme contradictorii, privitoare la raporturile reciproce între Biserică și Stat, în sensul teocratic al acestor raporturi: „Papocezărism“ și „Cezaropapism.“

„În ambele cazuri Statul și Biserica sunt nedespărțite, însă în Apus Biserica e Statul, pe când în Răsărit Biserica este numai un simplu departament pe care îl cârmuește Împăratul.“¹⁾

„Biserica bizantină prezintă pentru istorie un exemplu destul de însemnat al unei Biserici de Stat. Capul ei era Împăratul. El era văzut ca un împuternicit al lui Dumnezeu într-o sferă unde era înglobată la un loc rânduelile cele civile precum și cele bisericești.“²⁾

Dacă în cea ce privește Biserica din Apus — aceste părerii puteau fi puse în deplină concordanță cu teoria puterii papale așa de clar analizată și care predomina în secolele medievale — același lucru nu poate fi spus privitor la Biserica din Răsărit.

Ipoteza de „Cezaropapism“ bizantin numai într-o privință corespunde practicei reale a raporturilor reciproce între Stat și Biserică în Bizanț; iar ce privește teoria doctrinelor bizantine despre raporturile între puterea împărătească și cea patriarhală, aci lucrul se prezintă cu totul altfel.

Adevărat că Biserica din Bizanț dese ori era sub o puternică apăsare a puterii civile. Bury consideră chiar, că „Patriarhul Constantinopolului era numai un ministru al Împăratului la departamentul religiei și cu toate că, la alegerea episcopului se păzeau toate formele obicinuite totuși, în realitate, Patriarhul era numit de către Împărat.“³⁾

Însă nu trebuie exagerată depedința de fapt a Bisericii față de Stat în Bizanț. Același Bury face o deosebire clară între Bizanț și Rusia lui Petru cel Mare:

„Autocratul rusesc Petru cel Mare a desființat Patriarhatul din Moscova, pe când împăratului roman i-ar fi fost imposibil să desființeze Patriarhatul din Constantinopol, sau să introducă oare cari schimbări serioase în organizația bisericească.“⁴⁾

De fapt în Bizanț unii dintre Patriarhi nu se prezentau în nici un chip ca funcționari ai împăratului, ci din contră, — realizau o politică a lor pro-

prie, plină de autoritate și independență. E suficient să amintim numele patriarhului Fotie¹⁾ sau al lui Mihai Cerularie.²⁾ În istoria Bizantului sunt epoci în cari Biserica, prin mucenicia mai multora și a celor mai buni reprezentanți ai săi, și-a afirmat capacitatea de a nu se supune poruncilor puterii civile în chestiuni de conștiință și credință. Așa, de exemplu, a fost epoca iconomahilor. E destul să amintim aci numele Preacuviosului Teodor Studitul.³⁾

Însă subiectul prezentei dizertațiuni nu va fi practica, ci teoria; nu analiza raporturilor reciproce de fapt între împărat și patriarh în Bizanț, ci a acelor doctrine despre raporturile lor reciproce, care s'au formulat de cugetătorii cei mai de seamă din societatea bizantină și care și-au găsit expresia clară în unele momente din legislatura bizantină. Doctrinile acestea însă nu au o unitate și se pot constata cel puțin două direcțiuni principale de idei, în domeniul acesta.

Partea cea mai fundamentală a rânduelilor Bizantine era faptul că, împăratul nu era în afară de Biserica creștină, ci se afla în cea mai strânsă legătură cu ea: Legătura aceasta s'a început încă din timpurile primului împărat Roman care s'a așezat în Bizanț: Constantin. Este cunoscută expresia lui anume: el e „Episcopul exterior“ al Bisericii creștine⁴⁾.

Pentru toate sinoadele ecumenice era esențial faptul, că activitatea lor se făcea în deplină înțelegere cu puterea împărătească. Ca o autoritate superioară bisericească împăratul convoca sinoadele ecumenice, aproba hotărârile lor. În timpul ședințelor⁵⁾ Sinodului împăratul lua seama de activitatea lui și participa însuși direct și activ.

Legislația împărătească, cu privire la treburile bisericești, s'a dezvoltat în afară de sinoade; în privința aceasta un rol foarte mare l-a jucat, precum și pentru dreptul civil, legislatura lui Justinian⁶⁾.

1) Comparați în privința aceasta observațiile lui A. P. Lebedev: Istoria despărțirii bisericilor IX, X, XI sec., ediția 2, Petersburg 1905, pag. 205-206 (rus).

2) Scabalanovici Sr.: Biserica Bizantină și Statul în sec. XI, 1888, pag. 374-390; Suvarov I., Papa bizantin, Mosc., 1902 (rus).

3) Cf. Schwarzlose K.: Der Bilderstreit, ein Kampf der griechischen Kirche um ihre Eigenart und um ihre Freiheit. Gotha, 1890.

4) Constantin spunea episcopilor: Ἄλλ' ὅμοις μὲν τῶν ἑσὼ τῆς Ἐκκλησίας, ἐν ᾧ δὲ τῶν ἐκ τὸς ὑπὸ θεοῦ καθεσταμένων ἐπίσκοπος ἦν εἶην. Eusebiu, Vita Const., IV. 24 (ed. Heikel, Leipz., 1902, p. 126). Însuși Eusebiu îl numește pe Constantin: „episcop comun“ (κοινὸς ἐπίσκοπος) Vita Const., I, 44 (ibid. p. 28).

5) Suvarov, Manual de drept bisericesc, ediția patra. (Mosc. 1902, p. 50-41), (rus).

6) E suficient să amintim importanța novelor lui Justinian în dezvoltarea bisericii răsăritene (colecția Ioan Scolasticu, p. 42, cap. tipărite Carmaciul). Cu regret nu mi-a fost accesibilă lucrarea Alivizatos, H. S. Die Kirchliche Gesetzgebung des Kaisers Justinian I., 1913.

1) Bury J. B. The constitution of the later Roman Empire (Cambridge 1910), pag. 33. Asprimea caracterizării e îndulcită într-o ediție nouă a unei mari istorii a aceluiași autor (Bury, History of the later Roman Empire from the death of Theodosius I. to the death of Justinian, London 1923, în 2 volume. — vezi v. II, pag. 360).

2) Bury, Constitution, pag. 31-32. În volumul II al ediției prime al marelui istorii a lui Bury (Bury A history of the later Roman Empire from Arcadius to Irene, London 1889), unul din capitole poartă direct titlul „Justinian's Cezaropapism.“ În ediția nouă a istoriei lui Bury — Capitolul în chestiune e înfățișat simplu: „Ecclesiastical Policy“ (cap. XXII, vol. II).

3) Bury Constitution, pag. 32.

4) Ibidem pag. 41.

Mai departe, împăratul participă tot mai activ la dezvoltarea învățătureri teologice și chiar la stabilirea dogmelor Bisericii ortodoxe. Constantin, fiind încă păgân a găsit pentru primul sinod ecumenic un cuvânt hotărâtor — *ὁμοούσιος*.¹⁾

În alte cazuri, împărații ocupându-se cu teologia, cădeau în erezie, provocând totdeauna, prin aceasta, turburări bisericești. Împăratul Constantin îndemna pe ortodoksi să schimbe, în Simbolul credinței dela Niceea, cuvântul „*ὁμοούσιος*” prin cel „*ὁμοιοούσιος*”. Împăratul Heraclie în an. 638 a alcătuit „expunerea” credinței (*ἐκθεσις*), iar Constantin II în anul 648 a alcătuit „chipul” credinței (*τύπος*), în spiritul învățătureri monotelitelor²⁾.

Conștiința bisericească precum și cea obștească a început pe încetul să se gândească la împărat ca la un conducător nu numai al treburilor externe ci și celor interne. Se stabilește principiul: împăratul este totodată și cel dintâi preot βασιλεὺς καὶ ἱερεὺς. „Episcopul extern” treptat se silește să devină „Episcopul Intern” — ca un membru al clerului și chiar conducător al Bisericii pe pământ. În jumătatea secolului al V-lea Sfinții Părinți ai Sinodului din Chalchidon vedeau în ființa împăratului Marchian un luptător trimis dela Dumnezeu contra rățăcirilor, un adunător de oștire contra satanei³⁾. Câțiva ani mai târziu papa Leon cel Mare scria împăratului Leon Machel, că puterea împărătească i s'a dat lui nu numai pentru conducerea lumii ci mai ales pentru îndrumarea bisericești⁴⁾. Principele creștin trebuie numărat în rândul predicatorilor lui Hristos⁵⁾. La sec. VIII se adaugă și declarația împăratului Leon Isaurul „eu sunt împărat și preot” (βασιλεὺς καὶ ἱερεὺς εἰμι⁶⁾).

În prefața Eclogiei (740) Leon Isaurul, în numele său și al fiului său, exprimă ideea, că Domnul Dumnezeu, încredințându-le lor împărăția, totodată le-a poruncit să păstorească și turma credincioasă a lui Hristos după exemplul apostolului Petru, capul tuturor apostolilor⁷⁾.

Spre justificarea ideii împărat-preot, s'a propus tipul biblic al lui Melchisedec: „Melchisedec împăratul Salimului, preotul lui Dumnezeu celui Prea Înalt... Împăratul dreptății, apoi el este și împărat al Salimului, ceea ce însemnează împăratul păcii” (Ebr. 7, 1—2¹⁾). St. Maxim Mărturisitorul (sec. VII) se împotriva acelor care căutau să se întemeze pe exemplul cu Melchisedec pentru a dovedi caracterul preoțesc al demnității împărătești²⁾.

Tipul lui Melchisedec nu cuprindea pe deplin tipul „împăratului preot” precum se schița în conștiința tuturor din Bizanț. În urma lui pătrundea chipul celalt, — chipul împăratului păgănesc roman — Pontifex Maximus.

Împărații Romei vre-o 50 de ani după Constantin continuau încă să poarte titlul de Pontifex Maximus Abia în anul 375 împăratul Grațian a renunțat la acest titlu³⁾. Împăratul roman, Pontifex Maximus, Divus era precum se știe un obiect de venerațiune. Cultul împăratului s'a dezvoltat într'un întreg sistem⁴⁾. Refuzul de a participa la acest cult a fost principala cauză a persecuțiunii contra creștinilor. Cu toate acestea când împărăția a devenit creștină, — cultul împăratului n'a dispărut cu totul și îndată. Precum în a doua jumătate a veacului al IV-lea așa și în a doua jumătate a secolului al V-lea, împărații bizantini deopotrivă vorbesc despre respectarea porfiriei împărătești sau mai bine zis a „divinității” împărătești⁵⁾.

În timpul iconoclaștilor, când erau interzise icoanele cu chipurile Mântuitorului, Maicii Domnului și al Sfinților, portretele împăraților continuau a sluji ca obiect de venerațiune⁶⁾.

Bizantologul francez Bréhier a încercat să constate din toate datele de mai sus precum și din Tipiconul palatului o întreagă „religie monarhică”, care exista ca ceva contrariu religiei creștine și, în tot cazul, în rând cu dânsa și separat de dânsa. În religia aceasta Bréhier vede rămășițele cultului împărătesc roman și se miră — că religia aceasta

1. Suvarov, I. c. 40. Eusebius ed. Heikel, I. 172.

2. Suvarov, I. c., 43.

3. Vezi Allocutio Sancti et universalis Chalcedonensis Concilii ad Marclanum piissimum et amatores Christi Imperatorem. Harduin, II, 643—644; Mnsi, VII, 455—456.

4. Debes incunctanter advertere, regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimem, sed maxime ad Ecclesiae praesidium esse collatam... Din scrisoarea papei Leon din 1 Decembrie, an. 456 (459?). Harduin II, 702; VI, 325. Mansi.

5. Inter Christi praedicatores digno honore numerandum. Ibid.

6. Despre aceasta se pomenește în scrisoarea papei Grigorie II, către Leon Isaurul. Mansi XII, 975 D. L. Duchesne, Liber pontificalis 1883, I, 413—414 dovedește că scrisoarea lui Grigorie II a fost scrisă în Constantinopol. Totuși prin aceasta nu se pune la îndoială originalitatea d'clarății împăratului Leon Isaurul, care în Constantinopol trebuie să fi fost foarte bine cunoscută.

7. Ἐπεὶ οὖν τὸ κράτος τῆς βασιλείας ἡμῶν ἐρχεῖται ὡς ἰδὼν, θεῖμα τοῦτο τῆς ἐν φόβῳ πρὸς ἁπλὴν ἀγάπης ἡμῶν ἐπιποιεῖται, κατὰ πέτρον τὴν κορυφαίαν τῶν ἀποστόλων ἀκρότητα ποιμενίζει ἡμᾶς καλεῖσας τὸ πιστότατον ποιμνιον. Ecl. proem. (Collectio librorum juris graeco-roman ineditorum. Ed. Zachariae a Ligenhal, Lipsia 1852 p. 10) (Fiindcă puterea împărăției ni s'a încredințat nouă, precum a binevoit, și a făcut aceasta din cauza fricei și a dragostei noastre pentru El

după pilda apostolului Petru corifeul (verhovnicul) ne-a poruncit să păstărim turma credincioasă).

1. Cf. Facerea, 14, 18. Comparația datelor din V. și N. Testament vezi cronica lui Gheorghe Monahul (Amarol): Georgi Monachi Cronicon ed. De Boor, I (1904), 100—101. Cronica lui Gheorghe Amarol e scrisă în jumătatea secolui IX.

2. S. Maximis, Opera ed. Combefis (Parisis 1675), I, p. XXXIII—XXXV.

3. Willems, Droit public romain, 4-me éd. (Louvain, 1880), 551.

4. Le culte impérial: son histoire et son organisation depuis Auguste jusqu'à Justinien par l'abbé E. Beurlier, Paris, 1891.

5. Vezi legile lui Valentinian și Valens, precum și ale lui Teodosie I, 364—387. („...sacram purpuram adorare”; „... nostras purpuras adoravi”). Cod. Theod. VI, 24, 3—4; VII, 1, 70. Împărații Leon și Zenon (a doua jumătate a sec. V) în prăvelele lor despre meritele ofițerilor de gardă (sholie) vorbesc despre respectarea „divinității” împărătești („...adorata nostra divinitatis purpure...”) Cod. Just. XII, 29, 2.

6. E. Beurlier. Les vestiges du cult impérial à Byzance et la querelle des iconoclastes (Congrès Scientifique des Catholiques, 1891, Paris, Sections 1—4), p. 172.

n'a provocat nici o opoziție contra ei chiar și din partea studiilor în timpul iconoclaștilor¹⁾.

Pe unele din aceste fapte Bréhier le-a observat foarte just, dar sistema pe care vrea s'o construiască este foarte artificială.

Bréhier arată, de exemplu, o listă întreagă de sărbători prevăzute de către presupusa religie monarhică: 1) Luni din prima săptămână a postului mare (predica împăratului despre post); 2) Duminica Floriilor (distribuirea crucilor); 3) Sf. Paști (sărutarea împărătească); 4) Sărbătoarea de 1 Mai; 5) Sfințirea bisericii nouă; 6) 11 Mai — întemeierea orașului (Constantinopolului); 7) Sf. Constantin și Elena; 8) 20 Iulie — Sărbătoarea proorocului Ilie; 9) 1 August procesiunea cu părțile cele cinstite Cruci; 10) 6 sau 15 August sărbătoarea culesului strugurilor (fête des vendanges) „rămășiță din cultul bacanalelor”; 11) Brumaliile, în Noembrie²⁾. E ușor de observat că toată lista aceasta de sărbători, nu se referă, propriu zis, la „religia monarhică”, ci sunt sărbători pur creștinești, cu excepția unor păgânești (Brumaliile sau întemeierea orașului) unde de asemenea nu se găsește nimic special monarhic.

Bréhier n'are dreptate când încearcă să descopere în Bizanț oarecare sistemă de „religio monarhică” cu totul deosebită de religia creștină³⁾. E justă desigur observația că împăratul face parte din întregul sistem religios al Bizanțului. Răngul împărătesc prezenta o formă deosebită a ritualului bisericesc, iar toți funcționarii casei împărătești din Bizanț nu serveau propriu zis, ci liturgiseau.

Ca un monument grandios al acestui fapt era Tipiconul Curței împărătești bizantine al lui Constantin Porfirogenitul.

Toată viața oficială a împăratului bizantin se manifestă ca o parte deosebită și suplimentară a ritualului bisericesc.

Chiar și fără de aceasta, totuși, cu timpul, în conștiința tuturor din Bizanț a început tot mai clar să pătrundă ideea, că împăratul stă nu numai în capul vieții civile ci și al celei bisericești.

În sec. XII acest punct de vedere a fost formulat în chip tranșant de către un vestit canonist bizantin: Balsamon, care a exprimat ideea că: „împăratul nu e supus nicilegilor, nici canoanelor”⁴⁾. Canonistii bizantini au formulat o nouă teorie pentru justificarea unei astfel de situație a împăratului în biserică și anume: ungerea împăratului la întronizație (χρῖσμα).

1. Les survivances du culte impérial à Byzance în broșura L. Bréhier et P. Batiffol, Les survivances du culte impérial romain (A propos des rites schintoïstes), Paris 1920, Vezi în deosebi p. 73.

2. Bréhier et Batiffol, p. 54—55.

3. „Logiquement, Constantin eût dû abdiquer, l'institution impériale et ses bases juridiques étant incompatibles avec le christianisme, une même homme ne pouvant à la fois être adoré comme un dieu, légiférer sur la religion et obéir à l'Eglise. La contradiction était tellement flagrante, que même après sa conversion au christianisme en 312, Constantin resta catéchumène et ne se fit baptiser qu'à la veille de sa mort (mais 337). (Bréhier-Batiffol, 35 - 36).

4) Καὶ προστιθέσιν ὡς ὁ βασιλεὺς οὐτε νόμοις οὐτε κανόσιν ὑπόκειται. (Balsam. în can. XVI, Conc. Carthag., Migne P. G., 138, c. 93 — B).

Prima știință despre ungerea împăratului se află în scrisoarea patriarhului Fotie către împăratul Vasile Macedoneanul (867—886). Fotie a amintit odată împăratului Vasilie că el a ajuns împărat mulțumită numai ungerei (χρῖσμα) și punerii mâinilor patriarharle (χειροθεσία)¹⁾. Tipiconul Palatului al lui Constantin Porfirogenetul descriind încoronarea împăratului bizantin nu pomenește nimic despre ungere. (De Cer., lib. I, cap. XXXVIII)²⁾.

Alt caz de ungerea împăratului în Bizanț se referă la timpul împărăției lui Ioan Țimisceș (969). Balsamon, tălmăcind canonul 12 al soborului din Anghira, povestește următorul lucru despre încoronarea lui Ioan Țimisceș: „Preasfințitul Patriarh Chir Polievct mai întâi l-a alungat din curtea sfintei biserici a Maicii Domnului pe împăratul Ioan Țimisceș ca un ucigător al împăratului Nichifor Focas; dar apoi l-a primit. Pentru că, a zis el împreună cu Sf. Sinod, precum prin mir-ungere la Sf. Botez i-se șterg omului toate greșelile lui chiar cari n'ar fi, asemenea și prin ungerea la împărăție a lui Țimisceș i-s'a ertat lui păcatul uciderii³⁾.

Balsamon din toate acestea trage următoarea concluziune: „Așa dar să știi, că hirotonisirea arhieriei și încoronarea împăraților șterge toate greșalele săvârșite până la hirotonisire și ungere la împărăție ori și care ar fi ele”⁴⁾.

II

Teoria că împăratul era capul nu numai al puterii civile și al celei bisericești nu era primită peste tot în istoria bizantină și chiar opinia bisericească autorizată bizantină de atunci nu era de aceeași părere.

Ideia aceasta foarte de vreme a început să întâmpine greutăți, fiind foarte mult combătută. La sfârșitul sec. al IV-lea (386) Sf. Ambrosie al Mediolanului în predica sa contra lui Auxentie a spus: „împăratul e înlăuntrul bisericii iar nu deasupra ei; un împărat bun caută să sprijine biserica, ci nu o respinge”⁵⁾.

În același timp (388) Sf. Ioan Gură de Aur vorbea așa, în predica sa cu privire la viziunea profetului Isaia din anul morții regelui nelegiuit Osia (Is. 6, 1): preoția este o putere mai de cinste și mai mare decât însuși împărăția⁶⁾. Nu-mi vorbi

1) Migne P. G., 102. 765. Vezi Sickel, Das byzantinische Krönungsrecht bis zum 10. Jahrhundert., Byz. Zeitschr. V.I (889) p. 524 și nota 80. Lucrarea R. Poupardin, L'onction impériale (Moyen Age, t. IX, 1905), cu regret neaccesibilă mie. Vezi J. Ebersolt în ale sale Mélanges d'histoire et d'archéologie byzantines, Paris 1917, 22-23.

2) Ebersolt socotește că despre ungerea propriu zisă nu se poate vorbi de cât numai pentru secol. 13—14 (Ebersolt, I. c., 29).

3) Migne, P. G. 137, c. 1156-B, C. Patriarhul Polievct se întemeia pe canonul 12 al sinodului din Anghira: Γοὺς πρὸς βαπτίσματος τεθνηκότας, καὶ μετὰ ταῦτα, βαπτισθέντας ἔδοξεν εἰς τήν προάγεσθαι ὡς ἀπολουσαμένους. (Înainte de sf. botez era idoleșc, iar după sf. botez s'a făcut nevinovat).

4) Migne P. G., 137, c. 1157 — B.

5) Migne P. L. 16, 1018.

6) Ἰερωσύνη γὰρ καὶ αὐτῆς τῆς βασιλείας σεμνοτέρα καὶ μείζον ἐστὶν ἀρχή.

despre purpură, nici de diademă, nici de haine aurite. Toate aceste sunt ca umbrele florilor de primăvară cari repede se trec. Ori ce mărire omenească este ca și floarea de câmp (Is. 40, 6) ¹⁾.

În sec. VII Sf. Cuviosul Maxim Mărturisitorul zicea: „dacă tu vei întreba: fiecare împărat creștin oare nu este și preot? eu îți voi confirma că nu; pentrucă el nu stă înaintea Sf. Jertfelnic, nu ridică artosul după sfințirea lui, nu spune Sfintele Sfintelor, nu săvârșește Sf. Maslu, nu hirotonește și nu pune episcopi, preoți și diaconi; nu sfințește biserici, nu poartă simboalele sacerdotale—omoforul și evanghelia, ci numai simboalele împărăției — coroana și diadema” ²⁾.

* * *

În examinarea limitelor puterilor bisericești ale împăratului bizantin, chestiunea raporturilor directe ale împăratului față de biserică și obligațiile lui ca îndeplinitor al serviciului preoțesc, se prezintă ca foarte importantă. Fără îndoială că împăratul bizantin supraveghea nu numai mersul general al politicii bisericești și nu numai celebra serviciul divin prin însuși rangul său măreț, ci chiar participa într-o măsură oarecare la oficierea sfintelor slujbe bisericești.

Să începem chiar cu faptul că împăratul Bizanțului hotăra numărul cântărilor ce făceau parte din slujba bisericească și chiar câteodată era el însuși autor al cântărilor acestora. Teodosie II și Pulheria au dat un decret chiar pentru introducerea în uzul bisericesc general al cântărei „Sfinte Dumnezeule, Sfinte Tare” și altele. Justinian a fost autorul unui imn bisericesc, devenit general pentru întreaga biserică răsăriteană („Unule născut Fiule și Cuvântul lui Dumnezeu”). ³⁾

În timpul slujbei bisericești împăratul avea dreptul de intrare în altar, pe când mireni în Bizanț n'aveau voie să intre. Despre aceasta vorbește Can. 69 al soborului din Trulla (692) ⁴⁾. Cei dintâi împărați creștini stăteau în altar în tot timpul Sf. Liturghii. Obiceiul acesta, pe la finele sec. al IV, s'a schimbat din cauza neînțelegerii ce a avut loc între împăratul Teodosie cel Mare și Ambrosie episcopul Mediolanului. Mai târziu împăratul bizantin asculta Sf. Liturghie într-o cameră separată aproape de altar, ce fece parte dintr'un apartament special pentru desbră-

carea hainelor împărătești, așa zis Mutatorie sau Mitatorie ¹⁾.

Asemenea camere aproape de altar se construiau în Bizanț în acele biserici, unde împăratul, în permanență, asculta Sf. Liturghie. Aceste camere erau diferite. În unele din ele — împărății se rugau lui Dumnezeu, în altele se odihnea și își s himbau hainele, în altele lua câte o mică mâncare după slujbă etc. ²⁾.

Deosebit, împăratul participa într-o măsură oarecare chiar la oficierea slujbelor bisericești. Tipiconul Palatului al lui Constantin Porfirogenit nu odată — dorind să spună unde stă împăratul până la sfârșitul slujbei — întrebuințează expresia: împăratul „termină” liturghia (τελεῖ τὴν λειτουργίαν ³⁾). Totuși acțiunea împăratului în timpul oficierei Sf. Liturghii era foarte neînsemnată. Când se apropia timpul mutărei Sf. Daruri dela jertvelnic la Sf. Prestol, atunci împăratul se îmbracă în hlamidă și se duce dincolo de amvon. În așteptarea împăratului între amvon și ușile împărătești era așezată o lumânare mare pe care împăratul era dator să o ducă înaintea Sf. Daruri până la ușile împărătești ale altarului. Uneori împăratul la vohodul cel mic ducea lumânarea, înaintea evangheliei ⁴⁾. Purtând această lumânare împăratul, prin aceasta, împlinea datoriile așa zisului „deputat”, adică a unui servitor bisericesc, care de obicei purta lumânarea la vohodul cel mare și cel mic, și apoi dereteca drumul înaintea arhierului pe stradă ⁵⁾. Afară de „deputat” împăratul se mai numea încă și «ecdic» sau «defensor» bisericesc ⁶⁾. Toate acestea îl introducea pe împărat în cercul slujbașilor bisericești și îl deosebeau de ceilalți mireni ⁷⁾. Totuși aceasta nu era suficient pentru a compara situația împăratului nu numai cu cea a Episcopului, sau a preotului, ci nici chiar cu aceea a diaconului ⁸⁾.

Dimitrie Komatenul deși recunoaște în împărat un «mare supraveghetor al bisericilor» și-l pune în rând cu episcopii, totuși, nu se poate tăgădui,

1) Beleaev. D. Th., Byzantina II (Notițele Societății imperiale Ruse de Arhiologie, seria nouă T. VI, Peterb. 1892—93), 163. (Rus).

2) Beleaev, ibid., 163—164.

3) Verbul grecesc τελεῖν are înțelesul de „a termina”. „a săvârși” sau „a desăvârși” (asemenea „a sfinți”, când e vorba de mistere) Cf. Gasquet, De l'autorité impériale en matière religieuse à Byzance (Clermont-Ferrand 1879) 58.

4) Beleaev, Byzantina II, 164—165.

5) Beleaev, ibid., 165. 1.

6) Beleaev. Ibidem. Papa Leon cel Mare scria împăratului Teodosie (în anul 449). Defendite contra haereticos inconstumum ecclesiae statum, ut et vestrum Christi dextera defendatur imperium (Harduin, II, 25—26; 29—30; Mansi. VI, 13—14; 19). Canonistul începutului sec. XII, Dimitrie Komatenul numește pe împărat „supraveghetorul Bisericii”: Κοινὸς τῶν ἐκκλησιῶν, ἐπιστημονάρχης Πάλλης καὶ Πότλης Σύνταγμα θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων, V. (1854), 42). Despre însemnătatea termenului ἐπιστημονάρχης vezi Suvarov I. c. 467.

7) Dar însuși Balsamon îi zice împăratului „mirean” (tălmăcirea la can. 69 al sinodului Trulan), că imediat să-i atribuz cele mai superioare însușiri (prin mirungere) comparându-l cu arhierul.

8) Se știe, că împăratul bizantiu se număra uneori și diacon la biserică—însă e puțin probabil. Gasquet, I. c. 52.

1) Din a cincea predică a Sf. Ioan Gură de Aur despre Osia. Migne, P. G., 56, 130. Vezi L. Allatii, De ecclesia occidentalis atque orientalis perpetua consensione (Coloniae Agrippinae 1648), p. 223. Osia a fost pedepsit cu lepră când a vrut să intre în templu cu gândul să lămăde Domnulul ca Arhieru. (2 Paral., 26, 16—21).

2) S. Maximi Opera ed. Combefis, I, p. XXXIII.

3) Suvarov, I. c., 42.

4) Μη ἐξέστω τινὶ τῶν ἀπάντων ἐν λαϊκοῖς τελούντι ἔνδον ἱεροῦ εἰσιέναι θυσιαστηρίου μηδ' αὖτως ἐπὶ τοῦτο τῆς βασιλικῆς εὐρυομένης ἐξουσίας καὶ ἀθροεντίας ἡνίκα ὁ ἄν βουλευθεὶς προταῖα ὥρα τῶ πλάσαντι κατὰ τινὰ ἀρχαιοτάτην παράδοσιν. Migne P. G. 137, c. 752. (Pentrucă nimănui din ceie duc o viață mirenască nu-i este îngăduit să intre în Sf. Altar, totuși acoasta nici de cum nu este opriță puterei împărătești și stăpânirei dacă vor să ducă dururi Dumnezeui care i-a zidit așa cum spune tradițiunea Sf. Părinți).

că împăratul n'are putere de a oficia slujbele dumnezeiești. „Împăratului i-s'a dat toate privilegiile, afară de acela de a săvârși Sf. slujbă”¹⁾.

* * *

Așa dar, opinia bizantină în alcătuirea raporturilor între Stat și Biserică—împărat și patriarh mergea pe diferite căi.

Prima ordine de idei: înzestrarea împăratului cu privilegiul de preoție. Această cale ducea la nimic, fiindcă nu se poate să nu recunoască cineva că, în serviciul divin bisericesc propriu zis, împăratul avea un rol foarte limitat.

Altă ordine de idei: limitarea rolului bisericesc al împăratului cu recunoașterea câtu-și de puțin a legăturii între împărat și Biserică. Această cale conducea la stabilirea recunoscutului paralelizm între puterea împărătească și patriarhală—între stat (*βασίλειά*) și preoție (*ιερωσύνη*). Paralelizmul acesta și-a găsit cea mai clară expresie în mai multe monumente din legislația bizantină. Mai întâi să amintim aci de novella a VI-a a lui Justinian. În prologul acestei novelle se zice: „Mari daruri dumnezeiești s'au dat oamenilor dela Cereasca iubire de oameni: preoția și împărăția. Una ocârmuește afacerile divine, alta stăpânește și se îngrijește de treburile cele omenești și fiecare din acestea două își au origina dela un singur început și împodobesc viața omenească. Nimic nu este mai folositor pentru împărați decât cinstirea preoților, cari totdeauna se roagă lui Dumnezeu pentru ei (împărați). De oarece atunci când una (preoția) este cu desăvârșire ireproșabilă și are îndrăzneală către Dumnezeu, tot atunci și alta (împărăția) în mod direct și obligator împodobește statul său. Buna înțelegere (între acestea două începuturi) aduce felurite foloase oamenilor”²⁾.

Însă idei de felul acesta au fost mai bine și mai clar exprimate într'un alt monument dela sfârșitul sec. al IX, în așa zis Epanagoga³⁾.

Titlul II din Epanagogă vorbește „despre împărat” iar titlul al III „despre patriarh”⁴⁾. Deci-

1) Πάλλη και Πότλη, V, 429.

2) Nov. VI. pr. Μέγιστα ἐν ἀνθρώποις ἐστὶ δῶρα θεοῦ παρὰ τῆς ἀνωθεν θεοδομένης φιλανθρωπίας ἱερωσύνης τε καὶ βασιλείας etc. Prologul acesta se află și în colecția lui Ioan Scolasticul „Mari sunt darurile dumnezeiești dăruite oamenilor: împărăția și preoția. Una servește cele divine, alta cele omenești și provenind dela unul și același început împodobesc viața omenească. Fiindcă nu poate fi mai de cinstire pentru împărați decât cinstirea preoților, care se roagă pentru ei lui Dumnezeu. Așa dar una fiind dreaptă și cu îndrăzneală către Dumnezeu și alta drept și în același fel împodobește viața încredințată ei. Fiind între ele o deplină înțelegere contribuiesc mult spre folosul neamului omenească”. Colecția lui Ioan Scolasticul, 2 după lista Coraneciei lui Efrem din secol. XI (Svezn vschi, Rezumatul vechilor liste ruse din cartea Coraneciei. Col. secțiilor de limbă și literatură rusă. V, 65 (1899) pag. 67). (Rus). Cf. Coramci, cap. 42, 2.

3) Επαναγωγὴ ἐν ἐκδόσει Zachariae v. Lingenthal: Collectio librorum juris graeco-romanis ineditorum. Lipsiae 1852. Reducția de mai târziu a Epanogoei (Epanogoge, aucta) e tipărită de același Zachariae în ediția Jus Graeco Romanum, pars IV, Lipsiae 1865.

4) În Epanagogă (Epan. aucta) titlul I e consacrat împăratului, iar patriarhului al II-lea.

ziile acestor titluri pot fi repartizate în modul următor:

a) Formularea generală despre puterea împăratului și a patriarhului.

Conform cap. I titlul III împăratul este „o autoritate juridică, e binele general pentru toți supușii lui. Împăratul nu pedepsește pe cineva numai dintr'o simplă antipatie și nu face fapte bune din pasiune, ci recompensează pe toți luptătorii fără părtinire la fel ca judecătorii”¹⁾.

Începutul acestui capitol e împrumutat probabil din predica Sf. Vasile cel Mare despre pildele lui Solomon. Vorbind despre înțelepciunea adevărată a lui Solomon, Sf. Vasile cel Mare exprimă ideea că „împărăția e o stăpânire juridică”²⁾. Mai departe, același Sf. Vasile cel Mare exprimă ideea despre binele supușilor ca cea mai principală preocupare și menire a împăratului. „Tiranul se deosebește de împărat prin aceea că, tiranul tinde mai mult spre folosul său propriu, pe când împăratul se gândește mai mult la binele supușilor”³⁾.

Conform cap. I titlul III al Epanogoei: „Patriarhul este chipul viu și însușit a lui Hristos, care prin cuvânt și fapte mărturisește adevărul”⁴⁾.

b) Problema Principală: împăratul și patriarhul.

Conform cap. 2. titlul II al Epanagogului „Datoria împăratului este—păzirea și asigurarea forțelor existente (poporului) printr'o bună conducere, restabilirea forțelor vătămate printr'o vigilență

1) Βασιλεύς ἐστὶν ἔννομος ἐπιστάσις κοινὸν ἀγαθὸν πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις μὴτε κατὰ ἀντιπάθειαν τιμωρῶν, μὴτε κατὰ προσπῆθειαν ἀγαθοποιῶν, ἀλλ' ἀναλογὸς καὶ τις ἀγωνοθέτης τῆ βασιλείας παρεχόμενος.

(Împăratul este o reprezentanță legală, binele obșteșc pentru toți supușii. Nu face binele după părtinire și nu pedepsește din antipatie ci dă recompense tuturor virtoșilor ca la niște adevărați luptători în cel mai egal și nepărtinitor chip). Sintagma lui Matei Vlastare, col. Sloian Novacovici, Academia regală sârbă, Zbornicul istoric..., partea primă, cartea, IV, Belgrad 1907, pag. 127. (Sârb).

2) Βασιλεία ἐστὶν ἔννομος ἐπιστάσις. Vezi omilia douăsprezece a Sf. Vasile cel Mare „Εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παραμυθίων...” (Migne P. G., 31, 389-B). Această formulare este primitivă și de Sf. Maxim Mărturisitorul în cuvântul său „Despre Stăpânire și putere” (ἐπὶ ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας) S. Maximi Opera ed. Combefis, II, 558. Alcătuitorul Epanogoei poate că a împrumutat această formulare prin mijlocirea lui Maxim Mărturisitorul, ori poate direct din Vasile cel Mare.

3) Τοῦτο γὰρ διαφέρει τὴν τῶν βασιλέως ὅτι ὁ μὲν τὸ ἐαυτοῦ πανταχόθεν σκοπεῖ ὁ δὲ τὸ τοῖς ἀρχομένοις ὠφέλιμον ἐκπορίζει (Migne P. G., 31, 389 B). Cf. de asemenea și Maxim Mărturisitorul, (S. Maxim, Opera l. c.)

4) Πατριάρχης ἐστὶν ἐκὼν ζωσα χριστοῦ καὶ ἑμψύχου, δι' ἔργων καὶ λόγων χαρακτηρίζοντα τὴν ἀλήθειαν (Patriarhul este icoana vie și însușită a lui Hristos aducând adevărul prin cuvânt și faptele sale. (Vlastare l. c. pag. 453) Același definiție o face și Patriarhul Nikon în veacul al XVII în răspunsul său către S. Strajnev și Paisie Ligaridi (Vezi, Kapterev. Patriarhul Nikon și Tarul Alexie Mihailovici v. II (1912) p. 183 (rus) Kapterev nu indică izvorul de unde ia părerile lui Nikon).

îngrijire și căpătarea de forțe noi prin înțelepciune și pe căi și acțiuni drepte¹⁾.

Conform cap. 2 titlului III, „datoria patriarhului mai întâi este ca pe toți oamenii, pe cari i-a primit dela Dumnezeu, să-i păzească într'o viață evlavioasă și curată, apoi este dator ca pe toți ereticii ss-i nducă la ortodoxie și unitate bisericească (sub eretici, după legi și canoane se înțeleg acei, cari nu se află în unire cu biserica sobornicească), iar încă de a aduce la credința adevărată pe cei necredincioși impresionându-i cu slujba sa strălucită, frumoasă și minunată²⁾.

c) Scopul împăratului și al Patriarhului.

Capitol 3, titlul II: „Scopul împăratului este de a face bine, pentru aceia se și numește binefăcător. Iar dacă ar înlătura binefacerea, atunci se pare că, el ar fi denaturat sensul noțiunii de împărat față de învățăturile cele vechi³⁾.

Cap. 3, titl. III: „Scopul Patriarhului este mântuirea sufletelor încredințate lui; patriarhul trebuie să trăiască întru Hristos și să se răstignească pentru pace⁴⁾.

d) Insușirile Împăratului și ale Patriarhului.

Cap. 5, titlul II: „Împăratul trebuie să se deosibească prin pravoslavia și evlavia sa și să devină recunoscut prin râvna sa pentru cele dumnezești, să aibă cunoștințe de dogme despre Sf. Treime și despre mântuire prin întruparea Domnului nostru Iisus Hristos⁵⁾.

1) Σκοπὸς τῶ βασιλεῖ τῶν τε ὄντων καὶ ὑπαρχόντων δυνάμειον δι' ἀγαθότητος ἢ φυλακῆ καὶ ἀσφάλεια, καὶ τῶν ἀπολωλόντων δι' ἀγρόπνου ἐπιμελείας ἢ ἀνάληψις, καὶ τῶν ἀπόντων διὰ σοφίας καὶ δικαίων τροφαίων καὶ ἐπιτηδεύσεων ἢ ἀνόκησις. (Scopul împăratului trebuie să fie păstrarea și stabilirea forțelor existente printr'o conducere blândă; reînnoțirea celor pierduți printr'o îngrijire vigilență și agonisire de noi forțe prin înțelepciune și pe căi drepte).

2) Ὡς ὁπὸς τῶ πατριάρχῃ, πρῶτον μὲν οὗς, ἐκ θεοῦ παρέλαβεν εὐσεβεῖα καὶ σεμνότητι βίου διαφυλάξει, ἔπειτα δὲ καὶ πάντας τοὺς αἰρετικοὺς κατὰ τὸ δυνατόν αὐτῷ πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ τὴν ἑνωσιν τῆς ἐκκλησίας ἐπιστρέψαι (αἰρετικοὶ δὲ τοῖς νόμοις καὶ τοῖς κυροῖς καλοῦνται καὶ οἱ τῇ καθολικῇ μὴ κοινωνοῦντες ἐκκλησία), ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἀίσιτους διὰ τῆς λαμπρᾶς καὶ περιφανεστάτης καὶ θαυμασίας αὐτοῦ πράξεως ἐκπλήττων μνηστὰς ποιῆσαι τῆς πίστεως. (Scopul patriarhului mai întâi este, ca, pe toți oamenii, pe cari i-a primit dela Dumnezeu, să-i păzească într'o viață evlavioasă și curată, apoi mai este dator ca pe toți ereticii să-i înloarcă la ortodoxie și unitate bisericească (prin eretici, după lege și canoane, se înțelege acei, cari, nu sunt în unire cu biserica sobornicească), și încă a înloarce la credința adevărată pe cei necredincioși impresionându-i cu slujba sa strălucită, frumoasă și minunată). (Ibidem p. 453-454).

3) Τέλος τῷ βασιλεῖ τὸ εὐεργετεῖν, διὸ καὶ εὐεργέτης λέγεται, καὶ ἡνίκα τῆς εὐεργεσίας ἐξατονήσῃ, δοκεῖ κιβδηλεῖν καὶ τὰ τοὺς πικρὰ οὖς τὸν βασιλικὸν χαρακτῆρα (Ibidem, pag. 128).

4) Τέλος τῶ πατριάρχῃ ἢ τῶν καταπεπιστευμένων αὐτῷ ψυχῶν σωτηρία καὶ τὸ ζῆν μὲν χριστῷ, ἐσταυρωσθαι δὲ τῷ κόσμῳ. (Ibidem, pag. 454).

5) Ἐπισημνότερος ἐν ὀρθοδοξίᾳ, καὶ εὐσεβεῖα ὀφεί-

Cap. 4, titlul III: „Patriarhului i-se cuvine în mod deosebit să fie învățător și să se poarte în mod egal cu cei de sus, ca și cu cei de jos. să fie blând în judecată, iscusit în combaterea necredincioșilor, iar în ce privește dogmele este dator să vorbească fără teamă înaintea Împăratului pentru dreptatea și apărarea lor¹⁾.

e) Raportul Împăratului și al Patriarhului față de legi și canoane.

Cap. 4, titlul II: „Datoria împăratului este în primul rând să așere și să întărească tot ce este scris în dumnezeiască scriptură, apoi toate dogmele așezate de cele șapte sinoade ecumenice; asemenea și legile Romane cele alese²⁾.

Acestui capitol corespund capitolele 5 și 6 titlul III: 5. „Numai unul patriarhul este dator să explice pravilele bătrânilor (Patriarhilor) și hotărârile Sfinților Părinți, precum și așezările sfințelor sinoade³⁾.

6. „Tot ce s'a făcut și s'a așezat de către Părinții cei Vechi prin soboare și prin eparhii, mai ales sobornicește-Patriarhul este dator să vindece să curețe și să folosească⁴⁾.

Cocluzia generală a Epanagogei despre caracterul împărăției, precum și despre puterea împărătească și cea patriarhală se află în cap. 8 titl. III.

Iată cum se prezintă acest capitol: „Împărăția (statul) se compune din părți și membre după chipul fiecărui om. Părțile cele mai principale și necesare sunt împăratul și patriarhul. Deci unirea de gânduri întru tot, precum și buna înțelegere a statului și a preoției compun pacea sufletească și trupească și fericirea supușilor⁵⁾.

ἵκει εἶναι ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐν ζήλῳ θεῷ διαβόητος ἐν τε τοῖς ὑπὲρ τῆς Τριάδος δογματισθεῖσιν ἐν τε τοῖς ὑπὲρ τῆς οικονομίας λαμπρότατα καὶ ἀσφαλῆστατα δια τὴν κατὰ σάρκα ἐπιδημίαν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ ὀρίσθαι. La Vlastare este numai începutul acestui capitol: (ibidem, pag. 128).

1) Ἴδια πατριάρχου τὸ εἶναι διδασκλὸν τὸ πρὸς πάντας ὑψηλὸς ἀστενοχωρήτως ἐξισοῦσθαι καὶ πρᾶον μὲν εἶναι ἐν δικαιοσύνῃ, ἐλεγκτικὸν δὲ πρὸς τοὺς ἀπειθοῦντας, ὑπὲρ δὲ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἐκδικήσεως τῶν δογμάτων λαλεῖν ἐκώπιον βασιλέως καὶ μὴ αἰσχύνεσθαι. (ibid. p. 454).

2) Ἰσχύεται ἐκδικεῖν καὶ διατηρεῖν ὁ βασιλεὺς πρῶτον μὲν πάντα τὰ ἐν τῇ θεῇ γραφῇ γεγραμμένα, ἔπειτα, δὲ καὶ τὰ παρὰ τῶν ἐπὶ ἀγίων συνόδων δογματισθέντα ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἐγκεκριμένους ρωμαϊκοὺς νόμους. Acest capitol în Sintagma lui Vlastare, lipsește

3) Τὰ παρὰ τῶν παλαιῶν κανονισθέντα καὶ παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων ἱρισθέντα καὶ ταρὰ τῶν ἁγίων συνόδων ἐκτεθέντα τὸν πατριάρχῃν μόνον δεῖ ἐρμηνεύειν. Acest capitol, precum și următorul, lipsește în Sintagma lui Vlastare.

4) Τὰ παρὰ τῶν ἀρχαίων πατέρων ἐν συνόδοις ἢ ἐν ἐπαρχίαις ἰδικῶς καὶ καθολικῶς παρεχθέντα καὶ δικουμηνθέντα τὸν πατριάρχῃν δεῖ διατεῖν καὶ διακρίνειν.

5) Τῆς πολιτείας ἐκμερῶν καὶ μορίων ἀναλόγως τῇ ἀνθρώπῳ συνισταμένης τὰ μέγιστα καὶ ἀναγκαιότατα μέρη βασιλεὺς ἐστὶ καὶ πατριάρχης. Διὸ καὶ ἡ κατὰ ψυχὴν καὶ σῶμα ὑπάρχων εἰρήνῃ καὶ εὐδαιμονία βασιλείας ἐστὶ καὶ ἀρχιεροσύνης ἐν πᾶσιν ὁμοφροσύνῃ συμφωνία. (ibidem pag. 454).

Așa dar după învățătura Epanagogei împărăția (πολιτεία) e legată în mod nedespărțit de Biserică. Societatea omenească e încercuită de o organizație generală, cea bisericească și cea împărătească. Societatea omenească ar fi ca un singur trup cu două capete: împărat și patriarh¹⁾.

Învățătura Epanagogei prezintă cu totul altă ordine de idei decât învățătura lui Balsamon despre situația supra-bisericească a împăratului.

Epanagoga s'a întocmit în cea mai însemnată epocă a vieții bisericești și a celei de stat din Bizanț, în timpul patriarhatului (a doua oară) al lui Fotie, aproximativ pe atunci, când s'a ivit o nouă redacție a nomocanonului din XIV titluri (883)²⁾.

Probabil, Patriarhul Fotie e el însuși autorul titlurilor despre împărat și patriarh din Epanagogă³⁾.

Potrivit vederilor stabilite asupra paralelismului dintre puterea împăratului și a patriarhului se conforma, într-o măsură oarecare, și îmbrăcămintea împărătească și cea patriarhală.

Deși, precum s'a mai amintit, Maxim Mărturisitorul a stabilit în secolul al VII, o diferență radicală între îmbrăcămintea (veșmintele, odăjdiile) împăratului și cea a patriarhului, totuși mai târziu, contrariu de ceea ce el a susținut, s'a constatat o mare apropiere între odăjdiile împăratului și cele ale patriarhului.

Principalele părți ale îmbrăcămintei de rigoare a împăratului erau: a) *Divitisii* (în imperiul Roman din Apus corespundea cu dalmatica) era o haină lungă cu mâneci largi în chip de sac larg, și cuprindea tot trupul (haina aceasta se îmbracă peste cap); apoi b) *Lorul* e o fâșie (basma) îngustă cu care se înfășura trupul de câteva ori, un capăt a lui se arunca peste mâna stângă; c) în în picioare se purta niște ghetete de purpur (ἀλτη-θενὰ ὑποδήματα); d) pe cap era o cunună, sau o coroană⁴⁾.

Dintre aceste patru elemente, sau părți — cele dintâi două erau și în compoziția îmbrăcămintei patriarhului bizantin; un element s'a introdus numai în perioada turcească; iar în ce privește altul (4) deși patriarhul tindea foarte mult să-l aiba totuși efortul lui a rămas fără nici un rezultat.

Anume: a) Divitisului împărătesc corespundea Saccosul patriarhal, același vestmânt cu mâneci largi în chip de sac⁵⁾. Saccosul care, a devenit ceva obicinuit pentru îmbrăcămintea arhierască (cel puțin în Rusia), din veacul XVIII, în vechime era întrebuințat numai de arhieriei și unii mitropoliți (arhiepiscopi autocefali). În Bizanț Saccosul se întrebuința numai la sărbătorile mari⁶⁾.

1). Deosebit de aceasta, împăratul și patriarhul au o importanță universală. Vezi Socolovschi V. V. Caracterul și importanța Epanagogei (Viz. Vrem. I. (1894), pag. 38—39 (rus).

2). Asupra faptului, că Epanagoga a fost un monument oficial al legislației bizantine, iar nu o colecție particulară, vezi Socolovschi I. c. 18—27.

3). Cf. Socolovschi I. c. 34—36. Cf. asemenea Zaharie v. Lingenthal, Gesch. des griech.-röm. Rechts, 22.

4). De diferite tipuri: mai riguros στέμμα cu crucea sus; mai riguros, fără cruce στέφανος

5) Σάκκος — în grecește înseamnă sac.

6) După mărturia lui Dimitrie Komatenul în prima ju-

Mai departe: b) Lorului împărătesc îi corespundea mult Omoforul patriarhal¹⁾.

c) Ce privește ghetetele de purpură, se știe că la această parte a îmbrăcămintei împărătești năzuia foarte mult, în Sec. XI, patriarhul Mihail Cerularie. Baza juridică pentru justificarea acestei pretenții a lui Cerularie o constituia așa numita gramată (falsă) a lui Constantin cel Mare, sau Donațiunea lui Constantin (Donațiō Constantini). Gramata lui Constantin, fabricată probabil în sec. IX, a devenit cunoscută, anume, în sec. al XI, iar în sec. al XII Balsamon a introdus-o în tălmăcirile sale asupra nomocanonului lui Fotie²⁾. În conformitate cu această gramată a lui Constantin — papii primiseră, dela împărat, dreptul de a purta toate insigniile împărătești. Dar, fiindcă în conștiința bizantină s'a întărit teoria: că toate drepturile și prerogativele Romei vechi au trecut asupra Romei noi — adică dela papa al Romei asupra patriarhului bizantin, această gramată a lui Constantin a servit ca bază și patriarhului bizantin să pretindă insignele împărătești. În felul acesta chiar s'a ridicat în timpul lui Cerularie chestiunea ghetelor de purpură pentru patriarhul bizantin, însă s'a rezolvit în mod negativ.

d) Iar în ce privește podoaba de pe capul împăratului — cununa sau coroana (fie tipul στέφανος sau tipul στέμμα) — pe aceasta patriarhul din Bizantia n'a avut-o, deși pe baza aceleiași gramate a lui Constantin putea să o pretindă³⁾. Tipul coroanei cu cruce s'a introdus mai târziu în compoziția îmbrăcămintei patriarhale, în chip de mitră. Mitra a început să fie purtată de patriarhul Bizantie numai din timpul Turcilor.⁴⁾

Învățătura din Epanagogă e cuprinsă și în alte colecțiuni de drept Bizantin și anume: în Bazilicale (Synopsis Basilicorum) dela sfârșitul secolului al X-lea⁵⁾ și în Sintagma lui Matei Vlaster — din mijlocul sec. XIV⁶⁾.

Faptul că învățătura din Epanagogă s'a aflat într'un manual așa de dezvoltat de dreptul bizantin, precum era Sintagma Vlaster, arată mai bine decât orice, că această învățătură nu era un episod întâmplător și trecător, ci din contră, un fapt care

mă, a sec. XIII sacosul se îmbrăca numai la Paști, Dumineca Mare și Crăciun. — Πάλλη και Πότλη, V, 430.

1) Cf. Belezav, Byzantina II, 290—291. Marisfetov I. D. „Omoforul“ [Antichiiāfi. Lucrările Soc. Arhiologia din Moscova. III, (Moscova, 1873) pag. 52 (ambii în rus)]

2) Vezi Pavlov A. S. Decretul fals dat de către Conș. cei Mare papei Silvestru, în traducere completă din grecește în slavonește. (Viz. Vrem. III (1896, 18-82) (rus).

3) Vezi textul grecesc-slavon al Decretului lui C. c. M. (ediția Pavlov) în Viz. Vrem. III p. 74-76 și textul grecesc anexă la ca. cap. VIII al Nomocanonului lui Fotie (Πάλλη και Πότλη I, 146). Balsamon cu tălcuirele sale confirmă că, coroana împărătească n'a fost dată patriarhului în conf. cu Decretul lui C. c. M. (Πάλλη και Πότλη I, 148).

4) Golubinschi susține că mitra a fost împrumutată de către Greci din Rusia (Istoria bisericii ruse I, 22, 274, rus).

5) Zacharie V. Lingenthal, Jus Graeco-Romanum, V 130 și 542. (Socolovschi, I. c. 24).

6) Πάλλη και Πότλη Σύσταγμα, VI (1859), 123 și 428—429. Vezi traducerea slavonă în ediția St. Novacov,

pătrunsese foarte adânc în conștiința societății bizantine ¹⁾).

*

Conform învățături din Epanagogă—natura puterii supreme din împărăția Bizantină este dublă. Puterea împăratului (βασιλεὺς) cu necesitate se completează — și pe de altă parte se limitează, de puterea arhierului-patriarh ²⁾).

În știința dreptului s'a stabilit o idee despre diarhie—dublarea puterii supreme—ce a avut loc în imperiul Roman în timpul imperiului (aproximativ până la finele sec. al III după IS. H.S. până la Dioclitian), Împăratul Romei împarte puterea

1) Factorii principali din biserica grecească căltau să înrădăcineze această învățătură în conștiința bisericești și a statului Rus. Un rând de exemple e adunat în lucrarea foarte însemnată a lui Socolovschi (rus).

2) Dacă pentru împăratul-preot se potrivește foarte bine chipul lui Melhisedec, apoi, pentru dualitatea—împărat și patriarh—se potrivesc foarte mult chipurile biblice a lui Moise și Aron. Vezi inscripțiile românești de pe pereții din biserica Argeș din sec. XIV. „Curtea domnească din Argeș”. (Buletinul Comisiunii Monumentelor istorice anul X-XVI. 1917—1923) București 1923, p. 204—205, fig. 214 și vl. VI-a.

cu Senatul ¹⁾. Urme precise ale aceștii diarhii în imperiul Bizantin a aflat Ch. Diehl în discursul său despre puterea senatului în Bizanț ²⁾. Însă diarhia de felul acesta (împărat și senat) nu era ceva caracteristic pentru Bizanț. Aceasta e o rămășiță a unor forme de stat ale Romei. Pentru Bizanț e mai caracteristic o altă diarhie, de altă natură: perechea Epanagogului — împăratul și patriarhul.

Împăratul și patriarhul în Bizanț nu sunt reprezentanți ai diferitelor puteri, cele de stat și cele bisericești. Împăratul și patriarhul — sunt două capuri a unui și aceluiași corp bisericesc și de stat. Numai ambii la un loc—împăratul și patriarhul—simbolizează prin sine însuși întregitatea puterii supreme pământești în împărăția bizantină.

Tradus din rusește de:

Pr. P. COMEȘCAN

(Traducerea a fost revăzută și notele adăugite de P. S. Arhieru Titu Simeleu)

1) Villem. 1. c. 17.

2) Cf. Diehl, *Le Sénat et le Peuple byzantin aux VII-e et VIII-e siècles* (Byzantion, I (1924), 201—213).

COMENTARIU PRACTIC

„Ați auzit că s'a zis celor din vechime: să nu ucizi; cricine va ucide, va cădea sub pedeapsa judecării. Dar eu vă spun că orișicine se va mânia pe fratele său va cădea sub pedeapsa judecării; și oricine va zice fratelui său: „prostule”, va cădea sub pedeapsa Sinedriului, iar oricine-i va zice: „nebunule” va cădea sub pedeapsa focului gheenei”.

Prin acest precept se opresc toate acțiunile păcătoase ca omorul, mutilarea, rănirea, lovirea fără drept, fără demnitate, prin mânie, prin brutalitate, prin ură, prin răsbunare, prin capriciu; păcatele de cuvinte, cuvintele de ocară, de calomnie, de dispreț, de insultă, de ultragiu rostite din ură, din răutate din mânie; păcate pur interioare ca atârșările spre mânie, spre indignare, spre ură.

Toate aceste păcate sunt foarte grele în fața Tribunalului Cereș și Mântuitorul le rânduiește după o migăloasă gradațiune.

Cărturarii și Fariseii, explicând această poruncă a legii, nu vorbesc decât despre omor; toată lumea privește omorul ca o crimă capitală și vrednică de osândă. Mântuitorul Nostru Iisus Hristos vrea ca și simpla mânie, care zace în inimă mormonind fără să iasă la iveală prin cuvinte sau prin gesturi, să fie pusă pe același picior de vinovăție ca și omorul. Mântuitorul cere prin urmare ca o singură vorbă, injurioasă rostită într'un moment de mânie să fie pusă în

rândul marilor crime ce erau judecate de Sinedriu și știut era că în fața Sinedriului nu veniau de cât crimele contra Statului și crimele contra religiei.

Să veghem deci cu mare grijă nu numai asupra faptelor noastre ci și asupra tuturor cuvintelor noastre ca să nu jignim și să nu ofensăm pe nimeni; să supraveghem până și mișcările interioare cele mai intime și mai tainice ale inimelor noastre, ca nu cumva să se ascundă vre-o fărâma de răutate sau vreun pic de otravă mâniașă.

II. *Despre datoria de a repara integral răul pe care l-ai pricinuit aproapelui tău.*

„Așa că dacă îți aduci darul la altar, și acolo îți aduci aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă-ți darul acolo înaintea Altarului și du-te întâiu de te impacă cu fratele tău; apoi vino de adu-ți darul”. Mateiu V, 23-24.

Dacă tu l-ai păgubit pe semenul tău în bunurile lui; dacă i-ai răpit ceea ce-i aparține; dacă i-ai cauzat vre-o daună oareșicare, despăgubește-l pe deaîntregul. Dacă te-ai atins de buna lui reputațiune, de onoarea lui, de creditul lui moral, trebuie să faci fel și chip să-l reasezi în stîmă și în considerațiunea de care se bucură!

Dacă l-ai ultragiat și l-ai ofensat, trebuie să-i dai toată satisfacțiunea.

Dacă dimpotrivă, ai impresiunea că semenul tău nutrește anumite resentimente față de tine, fără ca tu să te știi sau să te simți cu ceva vinovat față de el și fără ca măcar să-i fi dat vreodată cel mai mic prilej de provocare și de supărare, nu trebuie să pierzi nici-o ocaziune pentru a-i risipi bănuiele și pentru a-i strecură în inimă dragostea cea mai curată și pentru a restabili între voi legătura de iubire și de bună și creștinească frăție! Până ce n'ai întreprins toate mijloacele de împăcare; până ce n'ai făcut toate demersurile necesare pentru curmarea acestei nefericite situațiuni, să nu nădăjduiești că Dumnezeu îți va primi rugăciunile tale și jertfele tale și cu atât mai mult să nu cutezi ca tu să primești pe Domnul în jertfa Potirului Său Veșnic!

III. *Despre datoria de a repară fără zăbavă răul pricinuit aproapelui.*

„Caută de te împacă cu pârîșul tău câtă vreme ești cu el pe drum; ca nu cumva pârîșul să te dea pe mâna judecătorului, judecătorul să te dea pe mâna temnicerului și să fii aruncat în temniță“.

Repară-ți bunele relațiuni cu semenul tău cât mai curând!

Cu cât vei zăbovi și vei amâna, cu atât păcatul tău se va mări și va fi mai greu de expiat, cu atât paguba lui va fi mai greu de reparat și cu atât rana voastră sufletească va fi mai adâncă și mai greu de vindecat.

Nu amâna aceasta pentru *ceasul morții*, care te va lua fâre de veste și nu-ți va lăsa răspunsul trebuit pentru a-ți împlini nici

măcar pe deaîntregul, necum cu prisosință, obligațiunea aceasta.

Tu și acel pe care tu l-ai ofensat sântei ca doi avocați neobosiți, cari aleargă fiecare pentru sine să și dobândească dreptatea.

Înainte de a ajunge la tribunal vă puteți acorda unul altuia îngăduință și împăciuire — aceasta însă numai în drum spre tribunal, fiindcă tribunalul odată sesizat de afacerea voastră, vă va judeca cu toată rigoarea!

Înțelegi prea bine cu cât se înmulțește și se mărește greșala și vinovăția ta, dacă ai imprudența să amâi pentru clipa morții asemenea pricini mărunte și totuși chinuitoare.

Moartea te zorește, timpul nu te cruță; iar drepturile lezate ale semenilor tăi te vor apăsă din greu la scaunul cel înfricoșat al Dreptului Judecător, care te va osândi cu toată rigoarea dreptății Sale.

IV. *Osânda celor cari mor fără să fi reparat pagubele pricinuite în viață semenilor lor.*

„Adevăr zic ție — continuă Mântuitorul, nu vei ieși din temniță până ce nu vei cheltui bănuțul cel mai de pe urmă“.

Numai gândul despre temniță ne face să tremurăm de spaimă!

Temnița cea mai înfricoșătoare este însă păcatul!

Dacă păcatul tău este *venial*, nu vei scăpa de carcera lui chinuitoare decât după ce vei fi satisfăcut întru totul rigoarea dreptății divine.

Dacă păcatul tău însă este *mortal*, scăparea ta va fi însă cu neputință, fiindcă niciodată nu vei ajunge să-l justifici și niciodată nu vei isbuti să capeți împăcarea dreptății dumnezeiești!

Pr. MARIN C. IONESCU
Biserica Cuihu cu Barză

PRIMA APOLOGIE A SF. IUSTIN MARTIRUL

XXXIII, 5) Iar îngerul lui Dumnezeu trimis în acel timp la această fecioară, i-a binevestit zicând: „Iată vei concepe în pân-tece dela Duhul Sfânt și vei naște fiu, și se va chema fiul Celui prea Înalt, și vei chema numele lui Iisus, căci acesta va mântui poporul său de păcate“ (Luca I, 31-32, Mat. I, 20-21), cum au învățat cei cari au menționat toate acestea despre Mântuitorul nostru Iisus Christos, cărora noi am crezut, deoarece, după cum am spus, și prin Isaia

cel amintit mai sus spiritul profetic a anunțat pe Cel ce avea să se nască. 6) Așa dar prin spiritul și puterea (ce vine) dela Dumnezeu nu este permis a înțelege altceva, decât pe Cuvântul care este întâiul născut din Dumnezeu, după cum a descoperit Moise cel amintit mai sus; iar acesta venind asupra fecioarei și umbrind-o, a făcut-o să conceapă nu prin raporturi trupești, ci prin putere. 7) Iar cuvântul ebreesc Iisus înseamnă mântuitor în limba elină. 8. Pentru

aceasta și îngerul a zis către fecioara: „Și vei chema numele lui Iisus, căci acesta va mântui poporul său de păcate“. 9) Eu cred că și voi afirmați, că cei cari au profetizat n'au fost inspirați de nimeni altul decât de Cuvântul dumnezeesc.

XXXIV. Și unde se va naște pe pământ, ascultați cum a prezis un alt profet Miheea. El a zis astfel: Și tu Betleeme, pământul Iudei, nicidecum nu ești mai mic în domniile Iudei, căci din tine va ieși conducătorul, care va paște pe poporul meu“ (Miheea 5, 2; cf. Mat. 2, 6). 2) Acesta este un sat în țara Iudeilor, — departe de Ierusalim la 35 de stadii —, în care s'a născut Iisus Christos, după cum puteți să aflați din listele lui Cyrenius, primul vostru guvernator din Iudeea.

XXXV. Și fiindcă Christos născut fiind trebuia să rămână necunoscut, până la majorat, de toți oamenii, cum s'a și întâmplat, ascultați cele spuse cu privire la aceasta. 2) Iată: „Copil s'a născut nouă, un tânăr ne-a fost dat nouă, a cărui putere este pe umerii săi“. (Isaia 9, 6); care ne arată puterea crucii, pe care și-a întins umerii răstignindu-se, cum se va arăta mai clar în cele ce urmează. 3) Acelaș profet Isaia, fiind inspirat de Duhul Sfânt, zice: „Eu mi-am întins mâinile mele peste un popor necredincios și care se contrazice, peste cei cari nu merg pe o cale frumoasă. 4) Ei cer acum judecată și îndrăsnesc să se apropie de Dumnezeu“ (Isaia 65, 2; 58, 2). 5) Și iarăși în alte cuvinte prin alt profet zice: „Aceștia mi-au străpuns picioarele și mâinile mele și pentru cămașa mea au aruncat sorți“ (Ps. 21, 17-19). 6) Chiar David împăratul și profetul, cel care a spus acestea n'a suferit

nimic din ele, ci Iisus Christos și-a întins mâinile, a fost răstignit de către Iudeii cei ce-i stau împotrivă și afirmău că nu este el Christos; căci după cum a zis profetul, târându-l l-au așezat pe un tron și i-au zis: Judecă-ne pre noi. 7) Și cuvintele „Mi-au străpuns mâinile și picioarele“ însemnează că pe cruce erau fixate cuie în mâinile și picioarele lui. 8) Și după ce l-au crucificat au tras sorți asupra cămășii lui și crucificatorii lui și-au însușit-o (cf. Mat. 27, 35). 9) Voi puteți să aflați din actele lui Pilat din Pont, că acestea s'au întâmplat. 10) Și că a fost formal prezis, că va intra în Ierusalim așezat pe mănzul asinei, noi avem cuvintele profeției unui alt profet, ale lui Sofonie. 11) Iar acestea sunt: „Bucură-te foarte fica Sionului, strigă fica Ierusalimului; iată împăratul tău vine blând, așezat pe asină și pe mănzul celei de sub jug (Zaharia 9, 9; cf. Mat. 21, 5).

XXXVI. Iar când auziți cuvintele profețiilor spuse ca din partea lor, să nu socotiți că dela acești oameni inspirați sunt vorbite, ci dela cuvântul divin care-i agită, 2) Căci (profetul) se exprimă când sub formă de prezicere a celor ce se vor întâmpla, când vorbește în numele stăpânului tuturor și Tatăl Dumnezeu, când din partea popoarelor cari răspund Domnului sau Tatălui său; aceasta se poate vedea și la scriitorii voștri: unul singur scrie toate și pune în scenă persoane cari discută 3). Aceasta n'au înțeles-o Iudeii cari aveau cărțile profețiilor, și n'au recunoscut pe Christos care venise, ci ne urăsc pe noi cari spunem, că El a venit, și arătăm că a fost răstignit de ei, după cum a fost profetizat.

Trad. de Diac. AL. N. CONST.

Despre viața interioară

de EVELYN UNDERHILL

CAP. III.

Citatul din Sfântul Ignațiu, pe care l-am luat ca text, când am vorbit despre caracterul esențial al vieții spirituale, zicea că: „omul a fost creat ca să prea mărească, să cinstească și să slujiască pe Dumnezeu, Domnul său“. Nu să încerce să fie ceva ce nu este, sau să alerge după ceea ce îi este inaccesibil; dar, ici și colo, cu mijloacele ce le are, să-și îndeplinească îndatoririle lui, ca om.

Dacă am început, cu adevărat, să facem aceasta,

dacă cinstirea lui Dumnezeu și bucuria de a fi în fața Lui ne stăpânesc viața spirituală și determină dezvoltarea personalității noastre spirituale, atunci de sigur că rezultatele se vor vedea în vreo formă de serviciu spiritual. Pentru că omul este duh, în parte, și are ceva din caracterul creator al spiritului, bucuria și belșugul acela trebuie manifestat în activitatea lui: lucru spiritual înfăptuit prin mijloace spirituale. După cum se dezvoltă viața lui spirituală, așa trebuie să crească și acțiunea ei supranaturală. Aceasta ne aduce la cea de a

patra condiție a unei sănătoase vieți de rugăciune. Trebuie să menție sufletul omenesc într-o atitudine de laudă, trebuie să-l hrănească, să-i îfloreze deprinderile și să producă lucru creator.

Primul înțeles pe care persoanele credincioase îl dau activității spirituale este, de bună seamă, intercesiunea. Dar lucrul spiritual poate—și trebuie, mai ales la preoți—să cuprindă un tarâm mult mai larg decât intercesiunea la care ne gândim de obicei. Am spus că manifestarea sănătoasă, a vieții spirituale depinde de echilibrul dintre două mișcări: îndreptarea dragostei și energiei sufletești întâiu către Dumnezeu, și apoi, către ceilalți oameni. Ne-am ocupat în special despre caracteristicile mișcării inițiale, către Dumnezeu: împrejurările și încrederea ce i se cere, și apoi, hrănirea, adâncirea și stabilirea acelei comuniuni, și formarea sufletului pentru și în ea—de fapt, despre natura și nutrirea vieții supranaturale a omului: Care-i scopul final al acestui proces? Desigur nu numai îndrumarea ta personală: o idee urâtă, pentru orice suflet, dar mai cu seamă pentru un preot. Scopul nu poate fi decât să faci sufletul mai creator, mai activ mai folositor lui Dumnezeu: să mărești în el energia spirituală, personalitatea naturală și rodnică. De fapt, să-l faci din ce în ce mai în stare să lucreze, să facă toate acele lucruri cucernice nu ca simple acțiuni ale trupului și ale minții, dar și ale spiritului, așa cum se cere păstorului unei turme spirituale. Vă aduceți aminte cum Sfânta Tereza, unul din cele mai mari spirite contemplative, a insistat asupra faptului că adevărata țintă a căsătoriei spirituale—expresie care înseamnă, pe buzele ei, nu o legătură sentimentală, ci unica complect creatoare și transformatoare a sufletului, cu Dumnezeu — este pur și simplu producerea *activității*.

Este un capitol minunat în Ruysbroeck «Cartea celor douăsprezece maici» în care descrie viața uneia dintre ele care a ajuns la acel rod, propovăduind lumii lipsite de dragoste și îndurare, pe când în sufletul ei domnia simplitate, liniștea și pacea nespusă. Cetind aceasta, ne aducem aminte că s'a spus și despre însuși Ruysbroeck, acel mare mistic, că în anii cât a fost preot în Bruxel, mergea de colo până colo, pe străzi, „cu gândurile înălțate mereu către Dumnezeu”. Propovăduirea lumii lipsite de dragoste și îndurare, pe când în sufletul lui domnia simplitate, liniștea și pacea nespusă. Acțiunea, eforturile și tensiunea trebuie să fie deci manifestarea externă și rezultatul unei astfel de vieți spirituale, creatoare: totuși ea atârână și e hrănită de simplitate, liniștea și pacea sufletească. Suntem chemați să mărturisim dreptul cel veșnic și neschimbător prin toate detaliile schimbătoarei noastre vieți active, pentru și cu ajutorul reculegerii și apelului zilnic ce-l facem la ele.

Oare nu schimbăm și înălțăm însăși esența vieții noastre pământești, obișnuindu-ne și practicând acest minunat obicei din ce în ce mai mult? Să facem deci ca lucrarea sufletului omenesc să devie din ce în ce mai mult, ca o legătură între lumea duhului și cea a simțurilor.

Dacă ne alegem această cale, astfel legați deci cu lucrul divin din lume, vom începe numaidecât

să simțim că energia supranaturală lucrează nu numai asupra noastră ci și prin noi.

Legăturile noastre cu ceilalți oameni se schimbă. Spiritul nostru atinge și schimbă pe al lor, adesea chiar în mod inconștient. Ne simțim din ce în ce mai pregătiți să folosim, să răsfrângem și să împărțim puterea supranaturală primită prin rugăciuni: și aceasta foarte des, pe căi foarte simple și naturale. Această putere se va arăta în *tine*, prin înțelegerea repede a nevoilor și caracterelor sufletelor cu cari trebuie să lucrezi, și prin lupte cu *răul* nu numai în manifestările lui, dar în însăși origina lui, căreia îi ești și tu supus. Toate acestea vă interesează în deosebi pe D-voastră, ca preoți: și veți dori să le aveți din ce în ce mai mult, pe măsură ce viața de preamărire se adâncește în sufletul D-voastră. Rezultatul acelei vieți trebuie să fie deșteptarea unei dragoste mereu crescândă, energică, altruistă și mănuitoare.

Intercesiunea e o astfel de dragoste care lucrează și servește într-o atmosferă de rugăciune: și prin ea atingem, pătrundem și influențăm alte suflete. Că trebuie să facem aceasta, pare să fie implicat în misterioasa chibzuială a vieții spirituale. Este o slabă imitație a spiritului nostru slab, mic dar crescând, a modului în care Duhul Sfânt al lui Dumnezeu ne atinge și ne influențează, formându-ne și conducându-ne și în mod secret, în suflet, și fațiș, prin oameni și împrejurări. Dacă ne gândim la ceea ce a însemnat, pentru noi, cea mai puternică personalitate spirituală pe care am cunoscut-o, echilibrându-ne și făcându-ne să simțim realitatea, și dacă înmulțim aceasta cu infinitul, avem o slabă noțiune a intensității și lucrării Spiritului viu și veșnic, în și prin oameni, asupra celorlalți oameni: și decore cantitatea de lucru spiritual ce ne așteaptă, atunci când avem destulă dragoste, curaj și umilință, ca să-l facem.

O astfel de privire asupra îndatoririlor ce le avem se concentrează asupra adevărului religios fundamental al prevederii Divine: Dumnezeu, Supranatural, căutând oamenii prin mijloace naturale, și arătându-li-se lor, mai presus de toate, prin personalitate. Căutând deci să lucrezi astfel pentru și cu Dumnezeu, crește sufletul în chipul cel mai bine: și crescând sufletul, arde din ce în ce mai mult de dorința de a lucra astfel. Porunca dată lui Petru: «Paște oile mele» era tot atât de bună pentru Păstor cât și pentru turmă. Sfinții sunt marile nostre exemple de o astfel de viață dublă, de laudă și de intercesiune: acel Creștinism desăvârșit și echilibrat care cuprinde extremele—dragoste activă și desinteresată ce caută să răspândească și să întrerupe în lumea timpului Duhul Neschimbător al Veșniciei.

Astfel expus, lucrul spiritual pare foarte transcendental, și pare să ceară o putere și o sfințenie ce trece de nivelul creștin obișnuit. Dar Sfânta Tereza, cu puternicul ei instinct de a se coborî la experiența comună, a arătat că garanția unei astfel de uniri cu Dumnezeu, în care, singură, se poate săvârși o asemenea lucrare, nu se găsește în cazuri de experiențe extraordinare. Se găsește, mai presus de toate, în combinarea mereu crescândă a umilinței personale cu dragostea din ce în

ce mai mare pentru aproape, și cu conștiința mereu mai clară a sfințeniei lucrului de fiecare zi care face ca perfecția divină să pătrundă în treburile noastre mărunte. Aceste trei calități presupun, întâiu, conștiința valorii noastre personale, acea dependență copilărească care e singurul izvor al păcii; apoi, dragostea perfectă și egală care îndulcește toate legăturile, în viață și „iubește ceace este de neubit în ceace are de iubit“ și în sfârșit acel devotament nemărginit, acea bucurie sinceră în serviciul bine îndeplinit, care transformă rutina zilnică, pământească, religioasă, într-o activitate spirituală. Ne cer liniștită îndeplinire a treburilor noastre, pe timp de soare sau de ploaie, care face să se deosebiască generozitatea de emoție trecătoare și formează sprijinul vieții de apostolat. Măsura și este că până când viața de rugăciune nu înflorește într-o perfectă îmbinare a ceace e în afară cu ceace e înăuntru, nu merge cum trebuie, și nu îndeplinim întreaga lucrare la care este chemat sufletul omenesc—ne oprim la calea jumătate.

Aceasta înseamnă că prima grijă a unei vieți cu adevărat creștine este conștiința despre Existența supremă: pe Dumnezeu, de care trebuie să fie legat fiecare din noi, în nesfârșită serie de fapte externe. Și a doua grijă este să aducă valorile din lumea Existenței în cea a devenirii, în lumea fizică a schimbării și succesiunii. Astfel exprimăm lucrarea, într'un fel cu totul filosofic. O exprimăm într'un mod mai religios dacă zicem că un astfel de plan de viață ne silește să propagăm, cu slabele noastre mijloace, lucrarea mântuitoare și luminătoare a lui Christos; și aceasta, prin mijloace cu totul libere și nemăsurate, printr-o astfel de dragoste, umilință și zel care să ne facă agenți ai Celui Veșnic, în lumea timpului. Toate astea înseamnă, odată mai mult, că atunci când desvoltăm cu adevărat, în practica noastră, o viață spirituală creatoare, suntem siguri că ne chiamă la o dublă activitate: o activitate îndreptată spre Dumnezeu și spre sufletele celorlalți oameni.

Așa dar, întreaga viață a lucrătorului creștin este, și trebuie să fie, într'un înțeles mai mult decât metaforic, o viață continuă de rugăciune. Ea cere o continuă stare în atmosfera lui Dumnezeu: un răspuns neșovăelnic la impulsunile Lui succesive: o apropiere regulată de o unire din ce în ce mai perfectă cu voința Lui creatoare. Putem să încercăm creșterea în adâncime, în putere și în realitate, a sufletelor noastre prin mărirea puterii noastre de a menține această stare. Rugăciunile zise fie în grup, fie singur, sunt ca schel-tonul acestei vieți și rostul lor e adesea de a ne armoniza și a ne pregăti pentru ea. Desigur că a fost întotdeauna o concepție a creștinilor aceea că orice fărâma de lucru făcut pentru Dumnezeu *poate* fi o rugăciune: și orice faptă din viață legată direct cu El. Acea femeie sfântă care își fierbea cartofii pentru acei oameni pentru cari n'avea vreme să se roage, pune în practică acest principiu. O astfel de îndreptare a dorinței în și prin lumea materială către însăși inima lumii supranaturale este strâns legată de secretul tainelor sfinte. Dar această armonizare perfectă a ceace

e înăuntru cu ceace e în afară este privilegiul unei maturități spirituale: și nimeni nu o va dobândi dacă nu a dat un loc binehotărât, în fiecare zi, hrănirii și adâncirii comuniunii directe, creșterii și întăririi sufletului.

Cum deci vei împacă tu, în împrejurările în cari te afli, rugăciunea cu acțiunea, într-o singură zămislire perfectă, în viața de apostolat? Voiu arăta numai trei din nenumăratele căi prin cari mi se pare că preoții pot face aceasta: să facă așa ca viața lor spirituală, de rugăciune, să fie direct și continuu folositoare celor către cari sunt trimiși, să o încorporeze activităților lor preoțești.

Pun întâiu un lucru foarte simplu: un lucru pe care cred că-l poate face oricine, și care, după câte știu, n'a dat niciodată greș. Iată care. Faceți-vă timp să vă rugați, în biserica D-voastră, cât puteți de mult. Aceasta e prima încercare de a face din biserici adevărate case, școli și cămine de rugăciune așa cum adesea nu sunt. Nu vreau să spun să-ți faci acolo numai rugăciunea de seară și pe cea de dimineață, ci să dai cel puțin o parte din timpul ce-l întrebuințezi pentru comuniunea ta cu Dumnezeu, ca să-l treci în biserica ta. Aceasta e calea cea mai bună și cea mai sigură prin care putem da bisericilor noastre atmosfere de reculegere pe care o recunoaștem cu toții așa de repede, când o întâlnim și care le transformă în adevărate cămine: și cred că este unul din cele mai bune mijloace de mărturie creștină din cele ce pot fi folosite de preoțimea din ziua de azi.

Mi se pare că nu-i nici un folos să ții o biserică deschisă, dacă nici chiar preotul său nu se duce să se roage în ea. Dacă-i așa, poți să deschizi în locu-i un salon. E una din răspunderile D-voastră aceea de a face ca biserica D-voastră să fie plăcută și iubită, și mai ales, dacă poți, să-i dai o înfățișare primitoare, mai ales la ceasurile când oamenii muncitori cari au atâta nevoie de atmosfera ei aducătoare de liniște pot să vie înăuntru. Nu-i nevoie să le vorbești mult acestor oameni cari nu sunt, în majoritate, niciodată singuri, despre realitatea și nevoia de rugăciune, dacă nu le dai și un loc liniștit, unde să se roage. Nu trebuie să fie un loc care să-i întâmpine cu acea atmosferă de salon spiritual cu etajere colbăite, atât de obișnuite în biserici, în timpul săptămânei: ci trebuie să fie plină de idei ce le ajută, oferindu-le o invitație care-i ajută să o primească. De fapt, un loc căruia însăși rugăciunile tale i-au ajutat să dobândească acea atmosferă de cămin. Această creare a unui adevărat cămin supra-natural unde se practică neconținut o ospitalitate supranaturală este primul punct, mi se pare, în care cu greu poate da greș viața spirituală a preotului, când e vorba să-și serviască turma.

A doua direcție în care poți să-ți faci educația pentru rugăciuni folositoare celor ce-ți sunt în grijă, intră în capitolul general al intercesiunilor. E vorba de tot ceace poți face pentru parohia ta și pentru indivizi, în privința sprijinului, a influențelor liniștitoare și vindecatoare, în privința călăuzirii divine, prin dragostea în meditațiile și

și rugăciunile ce le faci pentru ei. Cei ce au mult de a face cu suflete știu ceva, foarte curând, despre ciudatele curente spirituale cari lucrează sub pătura dela suprafață a vieții, și despre măsura în care dragostea poate să lucreze prin mijloace supranaturale pentru scopuri supranaturale. Dar dacă vrei să faci asta, lucrul important este să o cauți cu tot dinadinsul, să o cauți așa de mult încât să nu-ți pese cât suferi pentru ea. Nu putem ajuta pe nimeni, dacă n'o dorim cu tot dinadinsul și sufletul nu pătrunde alt suflet decât prin dragoste. Gândește o clipă la tot ceea ce se coprinde în misterul intercesiunii, măcar în puținul pe care-l înțelegem despre el. Implică întâiu conștiința despre Dumnezeu, Spiritul Spiritelor, nemăsurat în dragoste, viață și atotcunoaștere, ca un Ocean în care ne scăldăm cu toții. Și apoi, vorbind tot această limbă a spațiului căreia îi este supusă gândirea noastră omenească, oare cum nu prin acest mediu ce dă viață și unește și noi, fiind una cu El în dragoste și voință, putem să pătrudem, să ne atingem și să ne influențăm unul altuia, sufletele, prin căi încă necunoscute: și toată această lucrare e făcută și determinată de Dumnezeu Cel personal, prevăzător, liber și mereu prezent. Lumea pe care a făcut-o și o face este o lume pătrunsă și repătrunsă de spirit: și lucrul spiritual, în această lume, se face, în parte, prin acțiunea plină de rugăciune și inspirată de Dumnezeu, a oamenilor. Când un om sau o femeie ce se roagă se apropie de un suflet ispitit și-l scapă, prin pioasa lor concentrare, trebuie să recunoaștem că aceasta e însăși lucrarea lui Dumnezeu care folosește pe acel om ca pe un instrument.

În această influențare misterioasă, se pare că e pus un instrument în mâinile noastre: dragostea, voința, dorința și interesul nostru — patru cuvinte ce descriu cele patru aspecte ale unui aceluiași lucru. Această dragoste dinamică, odată curățită de egoism, e a noastră ca să o putem folosi pentru scopuri spirituale: este o mașină cu care să lucrezi cu Dumnezeu asupra altor spirite. Așa o folosiau sfinții adesea chiar plătind-o foarte scump, dar obținând un rezultat minunat. În măsura în care personalitatea lor creștea în putere și se revărsa în laude erau impuși către un mai mare devotament pentru cei din jur, către activități creatoare, către sprijinul constant generos ce-l dau celorlalți, către acea rugăciune mântuitoare prin care spiritele sunt chemate să lucreze cu Dumnezeu. Intercesiunea lor reproduc și continuă, în chip foarte slab, lucrarea supranaturală a lui Christos, mai ales în rezultatele ei cele mai misterioase, în influența-i mântuitoare asupra suferinței și a păcatului. Adevărații sfinți simt și poartă greutatea păcatelor și durerilor lumii. Cel mai mare privilegiu al sufletului omenesc este că putem să primim astfel suferința mântuitoare pentru un altul — și ei o fac. „Dumnezeu m'a învrednicit să sufăr prin rugăciune“ a zis sfântul propovăitor David Brainerd „Sufletul meu a fost atras de lume. Am adunat pentru o mulțime de suflete“. Nu ne dă oare aceasta conștiința posibilităților încă neatinse, a adâncilor energii miste-

rioase; ceva ce nu este cu totul coprins în ceea ce numim deobiceiu „intercesiune“. Așa, Sfânta Trezeza spune că dacă cineva care spune că unit cu Dumnezeu se află întotdeauna într-o stare de extaz pacinică, ea nu crede în acea unire cu Dumnezeu. O astfel de unire înseamnă, în mintea ei, o conștiință a identității, nu numai cu Dumnezeu dar și cu toate sufletele celelalte, și o dorință nespusă de a mântui și a vindeca. Aceasta este adevărata dragoste supranaturală. E chemarea la dragoste și mântuiește nu binele, ci răul, nu ceea ce-i demn de iubit, ci ceea ce-i nesuferit, aspru, strâmt, amar și obosit, toate lucruri așa de rele. Să iubești fără să ții seamă de merit, sau de păreri sau de preferințe personale: să iubești chiar pe cei ce-ți jignesc gusturile tale. Dacă-ți vei iubi astfel credincioșii, transformând dragostea, așa cum trebuie, în lucrare neîntreruptă de intercesiune, și evitând de a fi copleșit de întinsul ocean de suferințe, păcate și nevoi, către care ești trimis, aceasta se face numai prin păstrarea și hrănirea atitudinii de laudă și devotament credincios. Acesta-i sâmburele oricărei vieți de rugăciune: și numai întrucât pornim dela acest sâmbure putem să îndrăsnim, cu toată liniștea să ne apropiem de alte suflete și să căutăm să le schimbăm. Căci o astfel de intercesiune este o lucrare de apostolat, și apostolatul are nevoie de sprijinul unei puternice vieți spirituale, dacă e să reușiască. Este cu rădăcină, cu temelie numai în dragoste.

O a treia cale prin care viața de rugăciune a preotului influențează turma lui este sfatul și îndrumarea personală pe care o poate da celor ce-l întreabă. Ce însemnează îndrumare? Este călăuzirea unui suflet de către și printr'alt suflet. Este latura personală și intensivă a lucrului parohial. Dumnezeu vine și influențează indivizii foarte adesea prin alți indivizi: și D-voastră, prin hirotonie, toți v'ați propus pentru lucrarea aceasta. Formarea de discipoli își are locul în tot cursul dezvoltării vieții spirituale, dându-i astfel o bine lămurită structură socială, punând-o la adăpost de subiectivism și neorganizare, asigurându-i continuitatea. De aceea trebuie să fim gata oricând să dăm ceea ce ni s'a dat sau am câștigat.

O astfel de lucrare de îndrumare este una din cele mai sfinte îndatoriri ale omului: și cu cât viața spirituală devine mai puternică și sensibilitatea spirituală crește, cu atât vor veni mai multe suflete către tine, pentru ca să-i îndrumezi, și din ce în ce ți se vor revela mai multe din greutatea și posibilitățile ei. De aceea, asupra preotului apasă o sfântă îndatorire, nu? de a-și pregăti mintea și sufletul pentru această lucrare, de a învăța, de pildă ceva despre caracteristicile psihologice ale omului, mai ales cele ce influențează viața religioasă: să recunoască diferitele grade și tipuri de spiritualitate, și să afle cum poate mai bine să le mânuiască: să deosebească fiile și deosebetele lor aptitudini și lipsuri. Acest discernământ, în toată intensitatea lui, este un dar special: dar ceva din el putem să avem, de bună seamă, fiecare din noi, dacă ne preocupăm îndeajuns de suflete. Lucrul de îndrumare nu poate fi făcut decât numai într-o absolută dependență de Dum-

nezeu: **și partea** cea mai de preț din el, va fi făcută în tăcere, prin influența rugăciunilor tale asupra sufletelor pe care ești chemat să le îndrumezi. Vei vedea că e un lucru foarte posibil și realizabil să le ajungi astfel și să le formezi astfel: și dacă sunt câtuși de puțin simțitoare, își vor da seama, probabil, că faci aceasta.

Printre cei ce vin de obicei la preot, pentru o îndrumare spirituală, sunt trei grupuri mai distincte. Întâiu, tineretul foarte tânăr, care este la începutul vieții lui spirituale, intelectuale și sentimentale, și vrea îndrumare în credință. Apoi adulții ce și-au pierdut credința, sau n'au avut-o niciodată, dar cari vor să fie ajutați să găsească pe Dumnezeu. În al treilea rând adulții ce sunt încă credincioși, dar sunt chinuiți de îndoieli, sau prea greu încercați de viață și cari vor să fie ajutați să nu piardă pe Dumnezeu. Aci primul principiu este, desigur, că în fiecare grup, fiecare persoană trebuie privită separat: și în fiecare caz, sufletul îndrumător nu trebuie să se gândească întâiu la punctul lui de vedere, personal, și nici la vreun plan hotărât, ci la acel suflet care caută, și la nevoile lui speciale, gradul lui special de dezvoltare și relațiile lui speciale cu Dumnezeu.

Ai de a face cu un spirit individual, viu și în creștere, nu cu obucată de ceară pe care să imprimi pecetea creștină. Și ești răspunzător față de Dumnezeu nu ca să dai acestui suflet o fărâma de lămurire adevărată, pe care-i probabil că n'o va înțelege-o, ci ca să-i ajuți să-și vadă propriile sale posibilități, să-și actualizeze în felul său posibilitățile lui spirituale speciale, ca să poată să-și trăiască din plin viața lui spirituală. Deaceia prima ispită pe care trebuie să o învingă îndrumătorul, cu orice preț, este tendința de a generaliza, de a lucra în grămadă. Chiar cu cei tineri și fără experiență îndrumările de rutină și metodele sunt adesea periculoase: căci deja de la început sufletele se deosebesc foarte mult unele de altele. Calitățile cari fac pe un bun conducător sunt: respectul pentru fiecare tip și grad de dezvoltare, răbdare înțelegătoare, umilă modestie personală, și conștiința incetinelii adevăratei creșteri spirituale. Indrumătorul este adesea ispitit să grăbească pasul cu cei ușiți, pe când o înțeleaptă moderație, în îndrumări, hotărârea de a aștepta răbdător este poate calea sigură cu oricine, în orice timp.

Cu gruparea a doua și a treia este și mai important să fii rezervat, prudent și cercetător, căci ai de a face cu suflete mai mult sau mai puțin dezvoltate, dar turburate, agere să prindă orice gând de îndoială, temătoare de formulele teologice și probabil puțin dispuse să primească fără să critice orice din ceea ce le spui. Se mai adaugă și faptul că nu cunoști decât în parte construcția și înțelegerea minții lor: și deaceia nu poți fi niciodată sigur de tot de înțelesul pe care-l vor da vorbelor tale și de efectul ce-l vor produce asupra ta. Tesutul sentimental care îmbracă ideile religioase este dintre toate, cel mai greu de apreciat. Simbolurile tale favorite pot să devie cele ce-s mai nemerite să-ți îndepărteze elevii. Când te ocupi de asemenea cazuri, ar trebui

să te întorci mereu către Dumnezeu. Nu poți năzui să le tratezi decât într'un spirit de rugăciune și aducându-ți mereu aminte că ceea ce importă cu adevărat este caracterul contagios al convingerilor tale personale, și nu cuvintele prin cari le exprimi. Astfel făcut, rezultatul lucrului tău te va surprinde adesea și parecă e foarte puțin în legătură cu ceea ce ai fost în stare să spui vreodată.

Chiar cu acele persoane cari sunt sau par să fie cele mai impresionabile și mai bine dispuse pentru tine, e bine să-ți dai seama dela început că n'o să poți niciodată face ca un alt suflet să vadă realitatea din exact același punct de vedere ca tine. Nu vei putea, de sigur, să treci nici chiar cele mai adânci din convingerile tale celorlalți, fără să li se schimbe coloratura sau înțelesul. Nici să nu dorești asta, căci foarte mult din cea coloratură și înțeles sunt contribuția ta personală și nu prea are de aface cu adevărul fundamental. Elevii tăi aduc desigur, în întâlnirea lor cu Dumnezeu, un conținut sufletesc care-i cu totul deosebit de al tău: așa, în limbaj psihologic, materialul lor apercceptiv le va fi specific, colorat de educație, gusturile, firea, trecutul și mediul lor social. Aperccepția controlează toate părerile și experiențele noastre religioase cari, atâta timp cât suntem și trup, nu pot fi absolut pure. Urmarea acestei legi psihologice este că învățătura ta cea mai îngrijită și mai precisă este respinsă foarte adesea, sau îți vine înapoi într'o formă de nerecunoscut. Aceasta îți face o experiență ce te dezamăgește grozav, dacă dai o valoare absolută expresiilor în care ai spus-o, și-ți dă o lecție foarte bună în contra satisfacției personale.

Dar în măsura în care ți se adâncește viața spirituală de rugăciune și devine mai altruistă și mai binevoitoare, în măsura în care apreciezi forma numai ca o îmbrăcăminte pentru realitățile interioare experimentate, te vei putea depărta de frazeologie convențională care îndepărtează acum pe atâția și-ți vei adapta limbajul condițiunilor speciale ale fiecărui suflet. E o caracteristică evidentă a Evangheliilor că ne arată câte feluri deosebite a avut Domnul nostru, pentru a spune același lucru: cum întâmpina fiecare tip acolo unde era și se mulțumia să ceară unora să „fle pe Tatăl privind la crini, pe când altora le cerea abnegația și Crucea. Și-i lucru bine știut că cei mai sfinți îndrumători sunt cei mai feluriți câștigători, indulgenți, convingători în metodele lor, oricât de grele și de scumpe ar fi cererile ce le fac la urmă.

Iată ce înseamnă să privești un astfel de lucru din un punct de vedere adevărat preoțesc: să-ți ții ochii deschiși asupra felului, mărimii poftelor și posibilităților fiecărei și individual, încercând să ajute fiecăreia să ajungă la *felul ei* de perfecție, nu la al tău, împotrivindu-te ispitei de a „forma un tip“ și ținând mereu la viață, viață mai bogată pentru fiecare, la răspândirea și hrănirea ei. Nu o împărțire de îndrumare, ci procurare de hrană potrivită care poate și trebuie să fie digerată și schimbată, așa cum se schimbă orice hrană bună, prin această lucrare, așa ca să

hrăniască viața ființei hrănite. Când vezi astfel lucrul, nu-ți mai pasă că acele părți cari ți se par *ție* cele mai bune sunt adesea desconsiderate și că îndrumările și propunerile tale sunt uneori neînțelese. La urma urmei, personalitatea spirituală pe care o ajuți să se formeze este probabil foarte diferită de a ta. Și poate chiar diferită de idealul tău intim ce-l aveai pentru ea. Deaceea chiar lucrurile ce ți se par *ție* cele mai esențiale sau cele mai bune nu trebuiesc impuse întotdeauna. Rădăcinile de nu priesc oricărei or și în orice grad de dezvoltare. E nevoie de multă renunțare de sine ca să faci toate acestea cu simplitate,—înseamnă să înveți dela cei ce vin la tine, tot atât cât încerci să-i înveți și acestea este lucrarea curățitoare în lucrarea religioasă individuală.

Și cei ce fac această lucrare cresc și se schimbă și ei; n'au ajuns, ci călătoresc și cercetează în timp ce merg. E de obicei cazul unui călător mai mult sau mai puțin prăfuit ajutând pe un altul, *pe drum*: nu-i vorba de un profesor renumit, care știe totul despre el, și predând învățătură de grămadă unui student docil. Se poate întâmpla ca cineva să vie la tine pentru îndrumare, cineva care a avut sau pare să fi avut o experiență religioasă personală mult mai mare ca a ta: sau care a fost chemat către o formă de rugăciune despre care tu nu știi nimic în primul moment. Ce faci atunci? Cum poți deosebi victimele unei boli nervoase sau ale vanității religioase de cei ce simt o adevărată atracție către religia mistică? Și cum, în acest ultim caz,—cazul celor atrași de Dumnezeu prin formele mistice de rugăciune, adesea chiar spre marea lor nedumire,—le vei da tocmai ajutorul și îndrumarea de care au nevoie sufletele lor, pe căi pe cari tu însuși n'ai fost niciodată? Această îndatorire poate apăsa oricând asupra oricărui preot: și va fi grozav, nu-i așa, dacă te-ai concentrat așa de exclusiv asupra lucrului parohial, asupra laturei morale, omenești, a religiei, încât nu poți da nimic sufletelor cari sunt chemate să trăiască misterele ei mai adânci.

Aci e îndreptățită cu prisos o educație personală strictă în rugăciune și în lecturi spirituale. Poate că nu însuși vei fi chemat să urci munții: dar vei fi mai pregătit să sfătuești și să îndrumezi turiști dacă, cel puțin, ți-ai pus bocanci și ai încercat să sui un deal, decât dacă ți-ai trecut tot trupul pe șes, cultivând petecele de muștar și varză. Și cei cari își formează în ei obiceiul disciplinat de a se concentra asupra lui Dumnezeu, cari își exercită mușchii lor spirituali, își ascut conștiința lor religioasă și încearcă să-și învețe rolul lor de la sfinți, dezvoltă puterea de a deosebi adevăratul tip mistic de cel pseudo-mistic, ceea ce nu-i deloc ușor de făcut. Cunoscut misticismul adevărat, când îl întâlnesc și pot să se apropie de surse de informație pe cari știu cum să le aplice, și cari îi încredințează să poartă fi de folos. [Nu încapă nici o îndoială că sufletele omenești pot fi și sunt astfel folosite de Dumnezeu, ca să ajute altor suflete cari sunt mai înaintate ca ele, din punct de vedere spiritual:

dar asta numai dacă sunt în legătură cu isvorul de lumină spirituală prin rugăciune. E de prisos ba chiar periculos să cetești cărți de rugăciune mistică și să vrei să le aplici, dacă n'ai căutat măcar într-o anumită măsură, să practici disciplina reculegerii. Credem că le înțelegem, și nu le înțelegem: încercăm să le aplicăm și n'ajungem decât la neisbândă. Cărțile spirituale sunt scrise în limba spiritului și trebuiesc înțelese pe cale spirituală. Ele capătă un nou înțeles la fiecare recitare: și numai după mulți ani încep cei mai mulți dintre noi să înțeleagă cât de nespuse de mari au fost propriile noastre greșeli inițiale. Deaceea e absolut necesar ca cei chemați să conducă sufletele celorlalți să fie ei înșiși elevi în școala rugăciunii interioare.

Această concepție că Dumnezeu cheamă un suflet să fie îndrumătorul, sprijinul și luminătorul altui suflet a cam dispărut din viața noastră religioasă. Lucrul mărunț și personal asupra sufletelor, făcut în vremurile trecute de numeroși credincioși, fie ei preoți sau laici, bărbați sau femei, e uitat acuma. Ne preocupăm mult de tot felul de sisteme de educație, dar lăsăm cu totul deoparte acea îndrumare tainică și pricepută a sufletului. Și totuși, ce gând minunat, ce creștinesc și ce natural este. Lucrarea marilor îndrumători francezi, Fenelon, Bossuet, François de Sales, Vincent de Paul, ne arată ce pot face și câtă nevoie au de înțelepciune blândă, moderație, maleabilitate, înțelegere sufletească, răbdare neobosită și putere spirituală. Scrisorile lor de îndrumare, cari ar trebui să fie cetite și recitate de fiecare preot, sunt pline de acel sfânt bun simț care țese împreună, cu o mână sigură, lumea materială cu cea divină: și ajută sufletului căutător să găsească în toate împrejurările obișnuite ale vieții material pentru rugăciune și un prilej de a se mai apropia de realitate. Cred că reînvierea unei astfel de îndrumări personale, într-o formă potrivită vremurilor noastre, ar face mult ca să reînnoiască viața de rugăciune, în sânul bisericii: și aceasta nu se poate face decât dacă sunt destui preoți în stare să o facă. Ceice sunt în stare, nu vor rămâne mult timp fără adepți: îi recunoști ușor și actuala nemărginită sete pentru lucrurile spirituale face restul.

Să rezumăm acum esența a ceea ce am cercetat.

Întâiu, adevărul neîndoelnic că un slujitor al Domnului nu poate face mai mult din ce-i e dat decât când încearcă să fie cât mai dezvoltat: și deaceea, adâncirea personală și perfecționarea sunt însăși sufletul îndatoririlor lui. Apoi, că pentru a da maximumul, aceasta depinde, la creștini, și cere cooperarea activă și legătura strânsă a darului lui Dumnezeu cu voința omului: ascultare și efort, în același timp. Deci, că această unire a ascultării senine cu efortul costisitor trebuie să conducă viața de rugăciune a preotului. Căci ținta acelei vieți de rugăciune este adâncirea și revărsarea vieții spirituale personale și o renunțare la sine din ce în ce mai perfectă, așa ca să poți simți, primi și da celorlalți din ce în ce mai mult din nenumăratele secrete ale Vieții Veș-

nice. Din luptele *tale* și ispitele-ți, din slabele licăriri despre Realitate ce le ai *tu*, din generoasele *tale* fapte de complectă supunere voiei lui Dumnezeu — din toate aceste feluri de purificare, luate împreună, se poate face ceva cu care Duhul Sfânt își poate face lucrarea asupra celorlalte suflete. Căci aceasta-i calea prin care lucrează asupra lor.

Cu alte cuvinte: viața noastră cea mai adâncă constă din comunicarea voită cu lumea Spiritului, și această comunicare voită, care e rugăciunea, e hărăzită să se îndeplinească prin două canale principale: dragostea de Dumnezeu, și dragoste către semenii — două dragosti cari devin, la urmă, și în gradul cel mai înalt, o singură dragoste. Mai *curând* ori mai târziu, în grade diferite, puterea și energia mântuitoare a lui Dumnezeu vor fi manifestate prin cei cari se ridică astfel, prin dorință, întâiu către Dumnezeu și apoi către celelalte suflete. Și noi, ca personalități vii și crescând, trebuie să devenim din ce în ce mai spiritualizați, din ce în ce mai convingători, din ce în ce mai adânci, ca să împlinim planul lui Dumnezeu.

Aceasta nu-i numai o pioasă năzuință, este o îndatorire foarte materială: e singura cale pe care putem contribui la înfăptuirea Impărăției lui Dumnezeu. Politica omenească nu o va face. Considerațiunile teologice n'o vor face-o. Sfințenia o *va face-o*. Și se pare că e nevoie să practici, pentru a înfăptui această creștere către sfințenie, și să practici împreună și sincera reculegere pacinică, în care sufletul gustă și simte că Domnul e blând cu adevărat și rămâne în liniștea și pacea Lui — și suferința, efortarea și tensiunea cerută dela noi, schimbătoare fiind omenești, dacă vrem să păstrăm această stare sufletească și s'o folosim pentru binele celorlalți oameni. Acest ideal e așa de bogat, încât n'a fost înfăptuit pe deplin decât odată. E totuși așa de elastic, încât fiecare personalitate credincioasă își poate găsi un loc în el,

și o posibilitate de dezvoltare. Însemnează practicarea atașamentului și detașamentului, în același timp: cea mai îngrijită și iubitoare împlinire a tuturor variatelor obligații din lumea asta fără nici o slăbire a dragostei pentru lumea cealaltă.

Și dacă vrem o justificare teologică a unui astfel de plan de viață o găsim de sigur în doctrina creștină a Întrupării. Căci nu înseamnă aceasta că Veșnicul, Neschimbătorul Dumnezeu pornește să câștige și să facă nemuritoare creațiile Sale, prin contactul cu o personalitate? Lucrarea directă a dragostei Divine asupra omului este prin om: și Dumnezeu ne cere să creștem în personalitate, ca fiind desăvârșite, pentru ca prin noi să poată fi exprimate mai bine dragostea și sfințenia Lui. Și viața și lucrarea Mântuitorului nostru, susținute de atâta rugăciune, dă modelul clasic a contactului nostru cu cele două medii deosebite.

Sfinții au încercat să imite acest model de aproape, și făcând aceasta, personalitatea lor s'a răsfărat, strălucind de dragoste și putere. Ei ne arată, în istorie, o creștere și o schimbare a caracterului: pe care n'o putem înțelege: și care, totuși trebuie să fie norma creștină. În multe cazuri, au fost la început, oameni obișnuiți chiar foarte comuni, căci sfinții adevărați nu sunt niște ființe speciale create, nici exemplare spirituale. Ei sunt ființe omenești în cari s'a isbândit marea năzuință a Sfântului Augustin: „Viața mea va^{fi} o adevărată viață, fiind într'adevăr plină de Tine“. Și cum această adevărată viață, această unire sufletească cu Dumnezeu crește, așa crește și identificarea sfinților cu umanitate. Nu stau deoparte, învăluți în plăcute rugăciuni și simțindu-se curați și plăcuți lui Dumnezeu. Ei se coboară în mulțime, și acolo în mijlocul ei, sunt în stare să răspândească pe Dumnezeu, pentru că îl au. Și aceasta, mai presus de toate, este lucrarea preotului care câștigă și vindecă sufletele.

Trad. de LILIANA ILIESCU

MIȘCAREA MISSIONARA

„Văleni-de-Munte“ Prahova. Luni 4 Iunie (Sf. Treime) a avut loc o mare serbare religioasă cu caracter misionar, în sala de cursuri „N. Iorga“, în prezența autorităților locale și a D-lui I. Mihăileanu, prefectul Județului Prahova.

Deși sala este destul de încăpătoare, multă lume a rămas afară, ceea ce înseamnă că poporul creștin se interesează, în mod deosebit, de aceste mișcări de propagandă religioasă, organizate — în ultimul timp — destul de temeinic.

Serbarea a constat din: a) cuvântările Părintelui Protoereu de Văleni D. D. Ștefănescu și Misionarilor Pr. Ioan Șt. Vasilescu — Slon și Ioan I. Nae — Nucșoara-Râncezi; b) două piese de teatru — „Rătăciții“ și „Pocăiții“ —, coruri și recitări, executate de elevele școlii de țesătorie din „Drajna de Jos“.

Părintele Protoereu a deschis serbarea vorbind

despre „Sf. Scriptură“, accentuând însemnătatea și atențiunea de care se bucură această sf. carte în țările culte din apus, în contrast cu necunoașterea ei în poporul nostru, stăruint asupra necesității de a fi citită de toate păturile sociale, fiind singurul mijloc de a aduce armonie între ele.

Părintele Misionar Ioan Sf. Vasilescu a vorbit despre „Sf. Tradiție și jurământul“, combătând punct cu punct susținerile neîntemeiate ale sec-tanților.

Părintele Misionar Ioan I. Nae a vorbit despre taina Botezului și Sf. Cruce, argumentând, cu texte din „Sf. Scriptură“ și autoritatea Sf. Tradițiuni, temeinicia credinței noastre ortodoxe.

Piese de teatru, recitări și cursurile au fost deosebit de bine executate. D-ra Frânculescu, învățătoare la această școală, a condus corurile cu măiestrie și simț religios.

Această școală, menită a avea un rol de instrucție profesională, se dovedește de a fi de un real folos în mișcările acestea de propagandă religioasă.

D-na Directoare Vlad merită toată lauda pentru concursul dat cu elevele D-sale.

Deosebit de interesant și o puternică impresiune au făcut declarațiunile săteanului Petre Iconaru din parohia Slon, fost adventist, care a povestit în graiul lui popular scene din viața intimă a sectanților, cari dovedesc contradicția dintre vorbele și faptele lor, în materie de credință.

Domnul Prefect a mulțumit pentru această mișcare misionară, promițând tot concursul material de care are absolută nevoie această mișcare.

Părintele Protoereu a dat premii în bani și broșuri elevelor școlii de țesătorie, iar Păr. Misionar Ioan Șt. Vasilescu a împărțit diferite broșuri celor asistenți.

Protopopiatul Văleni-de-Munte.—Membrii cercului pastoral „Valea Teleajenului” din jud. Prahova s’au întrunit în sedință lunară în com. Măneciu Ungureni. De dimineață s’a oficiat Sf. Liturghie de preoții cercului sub conducerea Păr. președinte N. Popescu-Ogretin în fața unei numeroase asistențe. Predica zilei (Duminica Samarincii) a fost dezvoltată de Pr. I. D. Moiescu—parohul local—, care în expresii ușoare de înțeles a explicat poporului „Unde și cum trebuie să ne închinăm Domnului”. A urmat obicinuitul parastas pentru răposatul Rege-erou, Ferdinand I și ostașii lui, morți în războiul pentru întregirea neamului. În cuvinte mișcătoare Păr. N. Popescu-Ogretin descrie epopeia neamului nostru, cărui în timp de grea cumpănă, Dumnezeu i-a trimis oameni mari, cu minți iscusite și voiști de fier prin sacrificiul cărora s’a făcut România Mare de astăzi. Arată apoi datorlia celor rămași de a păstra neștirbită moștenirea ce cu atâtea jertfe am dobândit-o. Sedința intimă a fost în casele Preotului I. Moiescu unde s’a făcut recenziia operii „Piatra din Capul Unghiului” a Păr. Pișculescu. Sedința publică s’a deschis la orele 2½ în școala locală cu rugăciunea „Christos a înviat” cântat de întreaga asistență, după care Părintele președinte a ținut cuvântul de deschidere, în care arată nevoia de a ne lumina mințile și a ne imblânzi inimile în aceste timpuri de grea luptă pentru existență. Acesta este timpul de încercare și pregătire, pentru a binemerita dela Stăpânul tuturor—Dumnezeu—harul Său cu ajutorul căruia să dobândim fericirea vecinică. Păr. Ion Costeanu-Homorăciu dezvoltă subiectul: Educația Religioasă-morală în familie, școală și societate. După ce arată lipsurile pe care fiecare din noi le întâlnim în creșterea și educarea tinerilor generații, din care cauză de multe ori avem de constatat regres în loc de progres, dă bune sfaturi pentru creșterea tinerilor din îndelungata-i carieră de preot și învățător.

Păr. Misionar Ion Șt. Vasilescu-Slon dezvoltă tema: „Cunoașterea și combaterea sectele eretice”.

În introducere arată scopul urmărit de acești răstăciți dela dreapta credință, cari lovind în credința adânc săpată în inima poporului Român, caută să sdruncine temeliile statului nostru național. Cu o îndemnare de maestru, mănuește Sf. Scriptură scoțând în evidență cu texte greșelele sectarilor. Stăruie-asupra adevărilor sfintei noastre credințe ortodoxe, pe care cu toată căldura recomandă asistenței a o păstra neștirbită.

Preoții, învățătorii locali și cântăreții întonează imnele „Nădejdea mea este Tatăl” și „Cu adevărat mare este Taina creștinătății” după care Pr. I. Moiescu parohul local încheie ședința făcând un rezumat al celor expuse de conferențieri, mulțumind tuturor celor ce au luat parte și prin sfaturi au contribuit la luminarea enoriașilor săi.

Întreaga asistență întonează rugăciunea „Tatăl nostru” încheind astfel activitatea unei zile cu adevărat petrecută în curțile Domnului, în cea mai plăcută atmosferă creștinească. La urmă se împart peste șasezeci broșuri de propagandă creștină oferite de Păr. Misionar Vasilescu și din fondul cercului.

Cercul pastoral din parohia Rotari Prahova.—Duminică 27 Maiu c., cercul pastoral din Circ. V Călugăreni, și-a ținut ședința în parohia Rotari din com. Ceptura jud. Prahova, împreună cu învățătorii cercului cultural din Circ. Ceptura.

Cu toată ploaia, care încă din ziua precedentă cădea cu multă abundență, totuși toți membrii celor două cercuri au fost prezenți încă de pe la ora 8 dimineața; deasemenea popor mult; dintre autoritățile comunale a luat parte numai primarul comunei.

Sf. Liturghie a fost oficiată cu multă pompă, de soborul celor șase preoți—membrii cercului pastoral.

Răspunsurile Sf. Liturghiei au fost date de corul elevilor școlii primare din Rotari, sub conducerea D-lui C. Voicu dirigintele școlii.

Menționăm că acest cor cântă regulat la Sf. Liturghie și că e așa de bine pregătit încât face cinste și satului și mai ales harnicului, îndemnatului și priceputului diriginte al școlii, probând astfel și buna înțelegere ce există în parohie între preot și învățător.

Predica a fost susținută cu adevărată măiestrie de Cucernic Proistos I. Popescu — președintele cercului pastoral, care analizând evanghelia zilei—Rugăciunea lui Iisus pentru ucenicii Săi—tălcuiește pe înțelesul tuturor adâncimea acelei rugăciuni și precizează câteva momente din ea, pe care credincioșii avându-le totdeauna în vedere, să poată ști: 1. care sunt condițiunile adevăratei rugăciuni; 2. pentru cine trebuie să se roage creștinul, și 3. rolul bisericii conducătoare în înălțarea de rugăciuni către Dumnezeu pentru mântuirea omului.

Cu mărturiile din Sf. părinți și cu pilde din viața zlnică, întărește adevărul celor spuse și le face mai mult înțelese de popor.

În a doua parte a predicii, Cuc. Sa arată însemnătatea sinodului I Niceean, la care s’au fixat punctele de credință împotriva ereticului

Arie și insistă asupra rățâcirii adventiștilor cari tăgăduiesc importanța sinodului, lămurind până la evidență, greșala în care acești rățâciți sunt conduși orbește de șefii lor.

Conchizând îndeamnă pe ascultători: a) a-și înălța rugăciunile lor cu inima curată și cu deplină încredere în ajutorul lui Dumnezeu; b) a se ruga și pentru vrăjmași după pilda Mântuitorului; c) a se supune bisericeii conducătoare care este instituită de Domnul Iisus Hristos pentru îndrumarea lumii pe calea mântuirii și pentru săvârșirea Sf. Mistere, care aduc și asigură creștinului, prin comunicarea Sf. Duh, sfințirea și iertarea păcatelor.

După Sf. Liturghie, s'a oficiat un parastas pentru preoții decedați, foști slujitori în parohie, la sfârșitul căruia, Pr. Alex. Gădiuță din par. Fântânele a arătat în câteva cuvinte recunoștința pe care o datoresc creștinii față de foști lor conducători sufletești decedați.

După masă la ora 3, a avut loc ședința publică în școala primară, la care asistă mulți săteni și sătence. Aceasta a fost deschisă de D-l C. Voicu dirigintele școlii, care arată însemnătatea cercurilor pastorale și culturale, îndemnând pe ascultători să vie cu toată tragerea de inimă la ședințele acestor cercuri, unde vor auzi învățăminte spre folosul tuturor.

Păr. C. Iliescu-Ceptura I, vorbind despre „Raportul dintre părinți și copii“, arată cât de mult greșesc mulți dintre părinți, cari nu dau cuvenita atenție creșterii copiilor și din care pricină la maturitate, aceștia se arată neascultători față de părinți lor. Explică în cuvinte lămuritoare că acesta e un mare rău atât pentru familie, cât și mai ales pentru patria și neamul nostru, și îndeamnă poporul la o bună îndrumare și creștere a copiilor, care nu se poate face decât în lumina și la adăpostul bisericeii și a școlii creștine, cele două instituții care țin veșnic aprinsă făclia „rușinei de oameni și a fricei de Dumnezeu—începutul înțelepciunii“.

D-na Popescu—învățătoare din Ceptura, vorbește despre „Industria Casnică“. În cuvinte cu totul pe înțelesul poporului, D-sa arată însemnatatea și folosul acestei industrii; apoi amănunțește diferitele momente din timpul pregătirii materialului brut și insistă asupra vopsitului firelor. O bună inspirație a avut D-sa aducând dela atelierul de țesătorie de pe lângă școala din Ceptura—atelier condus de D-sa—diferite modele de țesătorie și fire vopsite, făcând astfel mult mai înțeleasă conferința care a fost foarte mult gustată de ascultări și în special de sătence.

Diferite recitări și coruri, au întrețesut conferințele dând astfel din nou și copiilor posibilitatea să se manifeste.

La sfârșit, s'a executat tot de către copii, piesa „Ispravă“ care a avut un frumos succes, reușind să insinueze în sufletul ascultătorilor ideile salutare ce cuprinde.

Incheierea serbării a fost făcută de parohul local, care recapitulând și pe alocurea comple-

tând sau lămurind ideile din conferințe, recitări și piesa de teatru, arată poporului jertfa pe care preoții și învățătorii o fac, cutreerând, cu toată dragostea și cu tot devotamentul, satele, pentru a da îndrumări și sfaturi, cu singurul scop—luminarea și desrobirea poporului din întunerecul neștiinței. Mulțumește membrilor celor două cercuri cari înfruntând și vremea protivnică și la școală, atâtea învățăminte folositoare și înțelepte, să se facă vrednici de dragostea celor ce cu atâta dărnicie li le au dat, și să se silească a le îndeplini pentru a răsplăti astfel, jertfa pe care acești apostoli o fac, și pentru a-și asigura lor o viață liniștită pe pământ și fericită în ceruri.

Sf. Sa mulțumește în mod special și D-nei Popescu pentru ideia de ași fi însoțit importanța sa conferință cu modele de țesătorie aduse dela atelier, cu ajutorul căruia a produs un mai mare imbold la reîmbrățișarea portului național românesc.

În o atmosferă foarte mulțumitoare, ședința se ridică la ora 7.

Cu prilejul acestui cerc s'au împărțit 70 broșuri și iconițe religioase și s'au colectat 470 lei pentru fondul cultural al cercului.

* * *

Pe ziua de 13 Mai a. c., a avut loc ședința cercului pastoral Malu cu Flori, circ. II Muscel, în Parohia Puchenii. S'a oficiat sf. Liturghie în sobor. Pr. Em Iorgulescu a predicat despre Femeia Samarineancă și Apa cea vie. Ședința publică la școală se deschide cu imnul „Cristos a Inviat. Preș. Cerc. Pastoral C. Leonte vorbește despre penitență. A vorbit și Învățătorul Andrei Constantin despre lux.

* * *

Cercul pastoral Boteni, circ. II Muscel, și-a ținut ultima ședință a anului curent, în parohia Boteni, 20 Mai a. c. Serviciul divin s'a oficiat cu îngrijire contribuind la aceasta atât preoții liturgisitori cât și corul cântăreților bis.

Predica a fost rostită de păr. Protopop Ilie Cercel, dezvoltând pericopa zilei: „Cine a greșit aceasta sau părinții lui de s'a născut orb“ „Nici aceasta, nici părinții lui—ci ca să se arate lucrurile Domnului întru el“. (Ioan c, 9 v. 2). S'a oficiat parastas pentru eroi—după care, câteva cuvinte, bine simțite, au fost rostite de prș. cercului Păr. Nic. Nițescu.

În ședința intimă s'a continuat a se vorbi despre sf. Împărtășanie—după Toma Kempis și Păr. Gala Galaction—de către Păr. Nițescu. Eră preludiul pregătirilor pentru conferințele preoțești, ce urmau Marți 22 Mai a. c. La ședința publică la școală a vorbit Păr. Nițescu despre fericirea a 8 și a 9—; Păr. Protopop despre tovărășia de muncă—ce trebuie să fie între biserică și școală, complectându-se și susținându-se una pe alta. Învățătorul Melcu: „Cunoaște-te pe tine“. Au fost și producțiuni școlare—poezii și cântări. Credincioșii au fost mulți și la biserică și la școală.

Cu acest prilej s'a ținut și o ședință a consiliului parohial—și epitropilor; păr. protopop

cercetând muncă depusă de aceste ajutoare ale preotului—și arătându-le că au un rost de îndrumători către biserică ai celor mai înstrăinați—ajutând pe paroh în mod indirect în rosturile sale de pastor sufletesc—Le-a arătat importanța bibliotecii parohiale—îndemnându-i să colaboreze la începuturile frumoase ce se văd aci—in această parohie.

* * *

Cercul pastoral Malul cu Flori a ținut ultima ședință la parohia Cetățenii Deal, în ziua de 4 Iunie, a. c. După serviciul divin a predicat Păr. Spiridon Blidaru despre: „Dumnezeu în trei fețe” S'a oficiat parastas pentru eroi. Ședința publică s'a început cu „Tatăl nostru” cântat de elevii școlii și cânt. bisericești, a vorbit Păr. Ioan Toader despre taina „Sf. Maslu”, iar învățătorul Gh. Marin despre „Creșterea Copiilor”. La fine a vorbit și președintele cerc. pastoral și învățătoresc: Pr. B. Leonte și inv. Diaconescu.

Sătenii au răspuns chemării preoților și învățătorilor în mod covârșitor.

* * *

În ziua de 20 Mai a. c., s'a ținut în comuna Opăriți jud. Prahova, un cerc cultural pastoral sub președinția părintelui proistos Constantin S. Penescu și a părintelui Protoereu al Valenilor de Munte, Dumitru D. Ștefănescu.

Sf. Liturghie s'a oficiat în sobor de preoți cercului. Pericopa evanghelică a fost explicată de Părintele I. Miricescu de la parohia Gura Vitioarei. Părintele Protoereu profitând de numărul credincioșilor prezenți, pe lângă sfaturi și învățături date, a scos în evidență necesitatea absolută a unui nou local de biserică în acest sat, sfătuind pe credincioși a profita de buna voință a preotului paroh și în de comun acord să pornească la lucru. După ce părintele Proistos Constantin I. Penescu a anunțat ținerea ședinței publice la ora 2½ în localul școlii primare, credincioșii s'au răspândit pe la casele lor, iar preoții s'au adunat în ședință intimă, unde au discutat unele chestiuni puse la ordinea de zi.

La ora 2½ preoții în frunte cu părintele Protoereu și neobositul misionar părintele Ion Nae de la parohia Nucșoara Râncezi, au mers la școală unde sala era plină de ascultători. După ce Dirigintele școlii împreună cu elevii au cântat. „Bine ați venit”, Părintele Președinte a declarat ședința deschisă dând cuvânt părintelui misionar Ion Nae, care după ce și-a motivat venirea sf. Sale prin cuvintele Sf. Apostol Pavel „Eu trimit pe voi” și-a desfășurat cuvântarea în documentarea și combaterea celor ce nutresc alte credințe, bazat pe textele sfintei Scripturi, cărora le dau citire.

Au mai vorbit preoți; „Emilian Vlăiculescu” Bughea despre «Taina nunții și datoritiile dintre sofi», pr. Ioan Dinescu Păcureți, despre „Școală și Biserică” Conferințele au fost intercalate cu recitări, coruri, dialoguri și jocuri reproduse de elevii școlii.

După ce preoții și cântăreții cercului au cântat în ansamblu unele coruri religioase și după ce D-nul I. Constantinescu dirigintele școlii, în numele celor de față, a mulțumit preoților care și-au lăsat tot interesul spre a veni și a-și da cuvântul de învățură, a luat cuvântul părintele protoereu, Dumitru D. Ștefănescu, care în linii generale a scos în evidență învățăturile scoase din cele cuvântate și recitate, terminând cu cuvinte de mulțumire față de dragostea poporenilor de a veni și a asculta frumoasele învățături și față de armonia sfântă ce există între factorii educatori: preoți și învățători, precum și autoritățile comunale care erau de față.

Pe la ora 7 p. m. ședința publică s'a declarat închisă de către părintele președinte mulțumind atât preoților de sfaturile și învățăturile date, precum și ascultătorilor că au participat într'un număr așa de mare atât la biserică cât și la școală.

MIȘCAREA ÎN CLER

NUMIRI, DECESE, TRANSFERĂRI, DEMISII DE PARACLISER ȘI CÂNTĂREȚI DELA 15 MAI LA 1 Iunie 1928.

1. Dumitru Cernăreanu se numește pe data de 1 Mai 1928 paracliser la bis. Sf. Nicolae Buzzești.

2. Ilie D. Gomeagă se numește pe data de 1 Aprilie 1928, cântăreț la com. Ghimpați Videle jud. Vlașca.

3. Nicolae Gav. Nicolescu se numește paracliser pe data de 15. Martie, 1928, la biserică Foișori din Capitală. circ. II.

4. Ieromonahul Sim'on Bejescu se numește la com. Hâțcaru jud. Prahova pe data de 1 Februarie 1928.

5. D-l D. Gligăneanu se numește dirijor la biserică Schitul Măgureanu din Capitală circ. I., în locul lui D. Alexiu, neprezentat la post.

6. Mihai Pavel Radu, se numește pe data de 1 Iunie a. c., cântăreț la parohia Movilița jud. Ilfov circ. III., în locul lui Nicolae Dumitru demisionat.

7. Dumitru I. Boteanu se numește cântăreț la parohia Principele Carol din Capitală circ. III., în locul titularului Gh. Dușu demisionat pe aceeași dată.

8. Gh. Nicolaescu se numește cântăreț la parohia Mioveni jud. Mușcel circ. II., în locul vacant.

9. I. Ungureanu se numește cântăreț pe data de 1 Iunie a. c. la parohia Iancu-Nou din Capitală circ. II în locul titularului Dudu Velicu.

10. Monahul Irinarh Brebene se numește pe data de 1 Iulie a. c., paracliser la Schitul Criveanu jud. Mușcel în locul monahului Pavel Popescu, plecat din M-re.

11. Gh. C. Drăgulescu se numește cântăreț la parohia Curtea Domnească jud. Dâmbovița circ. I., demisionat la 1 Mai a. c., se șterge din state.

12. Al. Constantinescu se numește pe data de 1 Aprilie a. c., dirijor provizoriu la corul bisericii Flămânda din Capitală în locul D-lui A. Trugan care a părăsit serviciul de la 21 Martie 1928.

13. I. Rădulescu se șterge din state pe data de 1 Mai a. c., de la parohia Lăzărești jud. Mușcel circ. I., fiindcă a părăsit serviciul.

14. Radu Florea Vîrtejescu se numește cîntăreț provizoriu pe data de 1 Iunie a. c., la parohia Principele Nicolae jud. Vlașca circ. I., în locul lui Stan St. Vîrtejescu cari a părăsit serviciul pe data de 1 Iulie 1926.

15. Miltiade Oprescu se numește pe data de 1 Iunie a. c., cîntăreț la biserica Sf. Impărați din Alexandria jud. Teleorman circ. III., în locul lui Mihail Trofin demisionat pe aceeași dată.

16. Const. Gl. Nicolae se numește cîntăreț provizoriu pe data de 1 Iunie a. c., în locul lui Petrache Gagiu care a decedat pe data de 5 Februarie 1927, la parohia Principele Nicolae jud. Vlașca, circ. I.

17. Vancea I. Nicolae se numește cîntăreț I., provizoriu, la biserica Alexe din Capitală circ. III., în locul lui Grigorie Panțoiu, demisionat pe aceeași dată.

18. Dumitru Giurea se numește pe data de 1 Iunie a. c., paracliser la biserica filială „Apostol” din Capitală circ. II., în locul lui St. Mihăilescu, care a părăsit serviciul pe data de 1 Mai a. c.

19. Gh. Georgescu se numește pe data de 1 Mai a. c., cîntăreț I., la biserica Catedrală Curtea-Domnească, în locul D-lui Gh. Drăgulescu.

NUMIRI, DECESE, DEMISII, TRANSFERĂRI, PREOȚI, 1—15 Iunie 1928.

1. Pr. Ajutător I. Burcă, decedat în ziua de 17 Mai a. c., se șterge din satele parohiei Sf. Voevozi din Capitală circ. I.

2. Pr. Gh. Lungeanu, paroh la Popești, jud. Prahova, circ. I., decedat pe ziua de 13 Mai a. c., se șterge din state.

NUMIRI, DECESE, TRANSFERĂRI, DEMISII, PREOȚI, 15 Iunie 1 Iulie a. c.

1. Preotul T. Dumitrescu de la parohia Viocști, se numește pe data de 1 Iunie a. c., suplinitor la parohia Tufeni jud. Teleorman circ. II., în locul titularului Pr. M. Negulescu scos la pensie pe data de 1 Mai a. c.

2. Pr. Macarie Mihăilescu, ajutător, se șterge din statele parohiei Radovan, jud. Ilfov circ. II., decedat în ziua de 25 Aprilie a. c., și preotul Ilie Dobrescu supranumerar la parohia Vărăști Obedeni acelaș județ, decedat în ziua de 19 Mai a. c.

3. Pr. Florea Dinu se șterge din statele par. Sf. Nicolae din Găești jud. Dâmbovița, pe data de 1 Septembrie a. c., demisionat pentru a-și regula drepturile la pensie.

4. Pr. nou hirotonit Dumitru D. Popescu se recunoaște în statele parohiei Chiojdeanca jud. Prahova circ. III., pe data de 1 Aprilie a. c.

5. Pr. Tache Simlonescu se transferă pe data de 1 Iulie a. c., dela parohia Bălteni la parohia Bragadiru jud. Ilfov circ. I.

6. Nicolae Călinescu se hirotonește preot pe data de 23 Iunie a. c., pe seama parohiei Undeni

Vlașca și se trece în state pe data de 1 Iulie a. c.

7. Const. Constantinescu se hirotonește diacon pe seama Sf. Mănăstiri Samurcășești Ilfov pe data de 24 Iunie a. c.

8. Pr. D. Rădulescu se numește paroh la biserica Albă (C. Victoriei) pe data de 1 Iulie a. c.

9. Pr. Const. Costache se transferă din postul de ajutător dela Oltenița urbană la Biserica Bratu-Staicu d'n Capitală pe data 1 Iulie a. c.

10. Pr. Nicolae Georgescu se transferă pe data de 1 Iulie a. c., dela parohia Filipeștii-de-Târg, Prahova în postul de ajutător la biserica Curtea Veche din Capitală Circ. I.

11. Pr. I. Stănulescu paroh la Crevenicu-Vlașca circ. II., decedat, se șterge din state pe data de 7 Iunie a. c.

15 Iunie-1 Iulie 1928.

1. Ion G. Ion Ionescu se numește pe data de 1 Iunie a. c., cânt. provizoriu la parohia Fântânele jud. Prahova Circ III, în locul lui Grigore Minculescu, decedat la 14 Iunie 1922.

2. Ștefan Trandafirescu se numește cânt. II provizoriu la parohia Crevenicu-Mare jud. Vlașca II., în locul vacant prin neprezentarea la post a lui Radu Constantinescu.

3. Ilie Dobrescu se numește pe data de 1 Iunie a. c. cânt. la parohia Rădulești (Crevenicu Rădulești), jud. Vlașca circ. II., în locul vacant.

4. Gheorghe Ion cânt. se șterge din statele parohiei Dragoslavele jud. Muscel circ. I, fiindcă a părăsit postul pe data de 1 Iunie a. c.

5. Iuliu Apostol se numește pe data de 1 Iunie a. c., cânt. II la biserica Icoana din Capitală Circ. I., în locul d-lui Popescu Mozăceni, hirotonit diacon.

6. Mihail Floroiu se numește pe data de 1 Iunie a. c. cânt. la parohia Iuhur jud. Muscel circ. I., în locul lui Ioan Pr. Nițescu decedat în 1924 Ianuarie 1.

7. Marin I. Nicolaescu se numește cânt. pe data de 15 Iunie a. c. la parohia Sf. Filoftea jud. Prahova circ. I, în locul lui G. Vasiliu decedat.

SUMARUL

1. Intru mulți ani Stăpâne	Senex
2. Cuvinte înțelepte, culese de	Pr. Manea Popescu
3. Chipuri de preoți	Pr. Nicolae-Boteanu
4. O zi memorabilă	**
5. Grigorie al Ungrovlahiei . .	Pr. Nicolae M. Popescu
6. Invățământul religios . . .	Pr. Marin C. Ionescu
7. Cetind Apocalipsa	Pr. Manea Popescu
8. Părerile Bizantine	Pr. P. Comerzan și P. S. Arh. Tit Simedrea
9. Comentariu practic	Pr. Marin C. Ionescu
10. Prima apologie	Diac. A. N. C-tinescu
11. Despre viața interioară . .	D-ra Liliana Iliescu
12. Mișcarea misionară . . .	Referent